

Aleg. 103

Sprawozdanie

komisji lustracyjnej o czynnościach Wydziału krajowego za czas
od 1. Lipca 1884. do końca Czerwca 1885.

Wysoki Sejmie!

Komisya lustracyjna ma zaszczyt przedłożyć Wysokiemu Sejmowi sprawozdanie o czynnościach Wydziału krajowego według poszczególnych Departamentów z następującymi wnioskami:

- a) Wysoki Sejm raczy sprawozdanie to przyjąć do wiadomości;
- b) Wysoki Sejm raczy uchwalić przedstawione w temże sprawozdaniu wnioski.

We Lwowie dnia 18. Stycznia 1886.

Przewodniczący:
Isakowicz, arcybiskup.

Sprawozdawca:
Ks. Sawa.

1811

SPRINGFIELD

Printed and Sold by J. B. BROWN, at the
Office of the Springfield Patriot, No. 10
South Main Street, Springfield, Mass.

W. B. BROWN

Proprietor of the Springfield Patriot, a
weekly paper, published every Friday
morning, at the office of the
Patriot, No. 10 South Main Street,
Springfield, Mass.

Published by J. B. BROWN

1811

1811

Departament I.

Szef departamentu: Członek Wydziału krajowego J. E. Dr. Smolka.

Departament I. Wydziału krajowego rozwinął w ubiegłym roku szerszą inicjatywę i donioślejszą czynność tak w kierunku prawodawczym przez wygotowanie licznych przedłożeń do zmiany ustaw dla W. Sejmu, celem umocnienia ustroju naszego autonomicznego, jako też w kierunku rozciągniętego nadzoru i opieki nad gospodarstwem gminnym.

Co do działu pierwszego, znane są W. Sejmowi przedłożenia do ustaw Wydziału krajowego, a jako przydzielone innym specjalnym komisjom, usuwają się z zakresu komisji lustracyjnej. Komisja zatem lustracyjna zwrócić się musi do uchwał W. Sejmu, któremi przydzielone zostały Wydziałowi krajowemu wnioski posłów lub petycje, a którym Wydział krajowy w tym roku nie uczynił zadość.

Wniosek ś. p. p. Henryka hr. Wodzickiego w przedmiocie zarządu gminnymi kasami pożyczkowemi.

Uchwałą W. Sejmu z dnia 6. Września 1884. przydzielony został Wydziałowi krajowemu wniosek ś. p. p. Henryka hr. Wodzickiego w przedmiocie zarządu gminnymi kasami pożyczkowemi. Wydział krajowy ze względu, że sprawa poruszona wnioskiem hr. Wodzickiego wymaga starannego rozpatrzenia, odniósł się do Wydziałów powiatowych z żądaniem szczegółowych dat o stanie kas gminnych pożyczkowych i ich administracji, tudzież opinii o wniosku p. Henryka Wodzickiego. Nie wszystkie jednak Wydziały powiatowe nadesłały swe sprawozdania w tym przedmiocie, Wydział zatem krajowy nie uznał za stosowne jeszcze w tym roku przedłożyć W. Sejmowi swe wnioski.

Wniosek p. Romanowicza w przedmiocie ustawy o policyi ogniowej.

Na posiedzeniu dnia 10. Września powziął W. Sejm w załatwieniu sprawozdania komisji administracyjnej o wniosku p. Romanowicza, uchwałą:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby zbadawszy obowiązujące przepisy co do policyi ogniowej, przedłożył Sejmowi potrzebne w tej mierze wnioski z uwzględnieniem różnie istniejących stosunków w miastach, w miasteczkach i po wsiach“.

Celem zadosyć uczynienia temu wezwaniu, Wydział krajowy chcąc się obznajomić z przepisami w tej mierze w innych krajach obowiązującymi a zarazem zebrać potrzebne opinie i daty z kraju, odniósł się do Wydziałów krajowych innych krajów, następnie do Wydziałów powiatowych w kraju i do Magistratów we Lwowie i Krakowie, a na koniec do Dyrekcji wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie. A gdy jeszcze nie wszystkie odpowiedzi nadeszły, zwłaszcza od Wydziałów powiatowych i Magistratów, i gdy i komisja administracyjna wyraźnie w swem sprawozdaniu zaznaczyła, że nie uważa za potrzebne, by już na następnej sesji sejmowej Wydział

krajowy koniecznie swe sprawozdanie przedłożył, Wydział krajowy nie przyszedł do W. Sejmu w tym roku z załatwieniem uchwały z dnia 10. Września 1884. Gdy już komisya administracyjna w tym względzie przedłożyła swoją uchwałę W. Sejmowi, wstrzymuje się z ponowieniem jej komisya lustracyjna.

Wniosek p. Wasilewskiego w przedmiocie ustaw służbowej i robotniczej.

W załatwieniu sprawozdania komisji administracyjnej o wniosku p. Wasilewskiego w sprawie wydania ustawy służbowej i robotniczej, powziął W. Sejm na posiedzeniu z dnia 18. Października 1884. następujące uchwały:

I. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby przedłożył na następnej sesji sejmowej:

1) Ustawę służbową, opartą na obecnym ustroju administracyjnym rozdziału gmin i obszarów dworskich, a to poruczając rozstrzyganie sporów służbowych na obszarach dworskich, zanim zmiana ustawy gminnej przeprowadzona zostanie. c. k. Starostwom.

2) Ustawę robotniczą regulującą stosunki między gospodarzami wiejskimi a robotnikami w ten sposób, by zapewnić dotrzymanie wzajemnych umów i zobowiązań, poddając je w razie przeciwnym natychmiastowej politycznej egzekucyi.

II. Wzywa się c. k. Rząd, by polecił organom swoim, mianowicie c. k. Starostwom, jak najsilniejsze przestrzeganie i energiczne wykonywanie regulaminów służbowych, celem przywrócenia karności i porządku w stosunkach czeladzi służebnej.

I co do tych wniosków Wydział krajowy sprawozdania W. Sejmowi nie przedłożył z następujących powodów:

Co do ustawy służbowej, projekt takowej Wydział krajowy wypracował i udzielił takowy c. k. Namiestnictwu z prośbą o udzielenie w tym względzie zapatrywania c. k. Rządu. Odpowiedź c. k. Rządu nadeszła już po otwarciu sesji sejmowej.

Co do ustawy zaś robotniczej, ponieważ nie ma nigdzie precedensu takowej, a przedmiot ważny i w stosunki społeczny wnikający, Wydział krajowy rozesłał brulion projektu ustawy Towarzystwom gospodarskim i Wydziałom Rad powiatowych, żądając ich opinii w tym względzie. Prócz tego uważa Wydział krajowy za potrzebne jeszcze w tym przedmiocie poznać zapatrywanie c. k. Rządu.

W załatwieniu zaś wezwania W. Sejmu do c. k. Rządu, zawiadomiło c. k. Namiestnictwo Wydział krajowy, że okólnikiem z dnia 11. Grudnia 1882. l. 71.402. polecono wszystkim c. k. Starostom ścisłe przestrzeganie i energiczne wykonywanie regulaminów służbowych, a obecnie rozporządzeniem z dnia 15. Stycznia 1885. l. 79.722 przypomniano to polecenie.

Komisya lustracyjna, jakkolwiek wchodzi w powody, które nie dozwoliły Wydziałowi krajowemu zadosyć uczynić już w tej sesji uchwałom W. Sejmu i uwzględnić takowe, przywiązując jednak wielką wagę i doniosłość dla stosunków naszych ekonomicznych i społecznych spraw w powyższych wnioskach poruszonych, przedkłada W. Sejmowi rezolucję I. do uchwały.

Wezwanie do c. k. Rządu o zmianę ustawy o przynależnościach uchwałą z dnia 9. Października 1884. r.

Na uchwalone dnia 9. Października 1884. przez Wysoki Sejm wezwanie do c. k. Rządu, a przez Prezydium c. k. Namiestnictwa przedłożone JE. panu Ministrowi spraw wewnętrznych, aby c. k. Rząd przyspieszył zmianę ustawy o przynależnościach z d. 3. Grudnia 1863. r. w kierunku wskazanym uchwałą sejmową z dnia 17. Października 1881, nie nadeszła jeszcze odpowiedź.

Petycja Rady powiatowej Kolbuszowskiej o przedłużeniu ważności paszportów bydlęcych.

Również nie otrzymał Wydział krajowy odpowiedzi ze strony c. k. Namiestnictwa na odstąpioną uchwałą W. Sejmu z dnia 2. Października do możliwego uwzględnienia pe-

tycę Rady powiatowej Kolbuszowskiej, o przedłużenie ważności paszportów bydłych wewnątrz kraju, z wyjątkiem powiatów nadgranicznych z dni 10 do 20.

Dalej nie odpowiedziało e. k. Prezydium Namiestnictwa na odstąpione uchwałami Wysokiego Sejmu: petycję Zwierzchności gminnej Zborze o udzielenie kilku gospodarzom karty na broń i o unieważnienie licytacyi dzierżawy polowania na gruntach gminnych odbytej dnia 21. Lipca 1884; petycję gminy Trzcianiec z przysiółkiem Krzywe o odpisanie zaległych pożyczek rządowych z r. 1847. i 1852.; nakoniec petycję mieszkańców wsi Smolnika, o wydzielenie ich osad ze związku tej gminy, a przyłączenie napowrót do gminy Procisna.

Komisya lustracyjna wyraża nadzieję, że Wydział krajowy nie omieszka upomnieć się u e. k. Rządu, by petycyje wyżej wspomniane w myśl uchwał sejmowych znalazły odpowiednie załatwienie.

Wykonywanie nadzoru nad działalnością Zwierzchności gminnych, nad zakładowym majątkiem gmin i zakładów gminnych, tudzież nad zakładowym majątkiem powiatów w myśl ustaw krajowych z dnia 15. Lutego 1883. i z dnia 9. Grudnia 1883. w myśl §. 48. ustawy o Repr. powiat.

Przechodząc do drugiego działu czynności Wydziału krajowego, w wykonywaniu nadzoru nad działalnością Zwierzchności gminnych, nad zakładowym majątkiem gmin i zakładów gminnych, tudzież nad zakładowym majątkiem powiatów w myśl ustaw krajowych z dnia 15. Lutego 1883. i z dnia 9. Grudnia 1883. i w myśl §. 48. o Reprezentacyi powiatowej, spotykamy się w sprawozdaniu Wydziału krajowego z pocieszającym skonstatowaniem przez Wydział krajowy faktu, iż po latach mozolnej pracy osiągnął Wydział krajowy wreszeie ten wynik, że rachunkowość i kasowość jest we wszystkich gminach wiejskich kraju jednolitą, opartą na możliwie pojedynczych i zrozumiałych formularzach i że cały nadzór nad tym ważnym działem administracyi jest ujęty w stały system.

Obecnie więc zamierza Wydział krajowy w wykonywaniu nadzoru nad zakładowym majątkiem gmin, zwrócić szczególniejszą swą uwagę na posiadłość ziemską gmin, jako takich.

Według wykazów statystycznych wynosiła własność ziemska gmin, jako takich, w roku 1873. w 61 powiatach 505.742 morgów, a po doliczeniu przyznanych w reszcie 13 powiatów w okresie 1873. do 1883. ekwiwalentów serwitutowych i po sprostowaniu posiadłości podług nowych arkuszków, przyjęć można posiadłość ziemską gmin jako takich w naszym kraju co najmniej na 600.000 morgów, a z tego prawie 200.000 morgów lasu.

W gospodarstwie gmin na tem polu spotyka się Wydział krajowy z mniej pocieszającymi objawami. W tym względzie rozesłał Wydział krajowy kwestyonaryusz do wszystkich Wydziałów powiatowych. Z tych odpowiedziało dotychczas tylko 23 Wydziałów, z których 4 prosiło o przedłużenie terminu, zatem właściwie odpowiedziało dziewiętnaście. Między temi nieuszczerpleni się majątków gminnych, chyba przez nieznaczne worywania, zaznaczają Żywiec, Nisko, Rudki, Trembowla, pojedyncze wypadki uszczuplenia Jasło, Bóbrka, Buczacz; znaczniejsze uszczuplenia Wieliczka z roku na rok systematycznie postępujące, Tarnobrzeg, Cieszanów, Limanowa, Zaleszczyki w czasach przedautonomicznych, większe ubytki w majątku gminnym, Krosno, Żydaczów, Czortków. Wszystkie jednak Wydziały powiatowe uskarżają się na marnowanie lasów ekwiwalentowych, złą administracyę pastwisk, wykazują potrzebę pomiarów, odgraniczeń, uregulowania w drodze ustawodawczej. Ponieważ te sprawozdania są dotychczas tylko częściowe i nie wyczerpujące, Wydział krajowy o skutkach zarządzeń swych w tym względzie złoży Wysokiemu Sejmowi sprawozdanie, gdy wszystkie Wydziały powiatowe przedłożą wykazy i sprawozdania dokładniejsze.

Przeprowadzone w ubiegłym roku przez Wydział krajowy na wezwanie Wydziałów powiatowych lustracye gmin wiejskich, wykazały liczne nadużycia, popełniane już to przez samych

naczelników gmin jak w Oświęcimiu, już to przez funkcyonaryuszów gminnych, jak w Żabiu, Niepołomicach, Lipnicy murowanej, albo nakoniec stare nieporządki kasowe skutkiem wadliwej rachunkowości, narażające gminy na większe lub mniejsze straty. Temu stanowi rzeczy Wydziały powiatowe nie są w możności zapobieżenia z braku dostatecznych sił fachowych do przeprowadzenia lustracyj w gminach większych wiejskich peryodycznie, celem niedopuszczenia, by czy to przez złą wolę, czy przez nieudolność swych Zwierzchności i funkcyonaryuszów gminy te na straty narażone były. Komisya lustracyjna wyraża zapatrywanie, że pożądanem by było, żeby Wydział krajowy w zastępstwie Wydziałów powiatowych, tam gdzie to ich siły przechodzi, w celu zapobieżenia nadużyciom w gminach wiejskich, przeprowadzał peryodyczne lustracje ich gospodarstwa, a to tak długo, jak tego stosunki wymagać będą. W tym celu przedkłada komisya lustracyjna Wysokiemu Sejmowi do uchwały rezolucyą II.

Na koniec głębszą uwagę swą zwrócił Wydział krajowy sprawie przeciążenia gmin przekazanym zakresem działania, i w swem sprawozdaniu obszerniej tę sprawę omawia, komisya zatem opierając się na powyższem sprawozdaniu i dzieląc zapatrywania Wydziału krajowego, że przeciążanie gmin czynnościami wrzekomo poruczonego zakresu działania, przybrało i przybiera z każdym rokiem rozmiary przechodzące siły gmin pojedynczych, tak pod względem kosztów, jak uzdolnienia, że przy takim stanie rzeczy sprawy własnego zakresu działania usuwają się na drugi plan i po większej części nie zostają załatwiane, skutkiem czego gminy zatracają poczucie samodzielności, a samorząd nie może się rozwijać, wnosi rezolucyę III.

Przewodniczący :

Ks. Isakowicz, arcybiskup.

Sprawozdawca :

T. Wasilewski.

Rezolucye.

I.

Sejm wzywa Wydział krajowy, aby nieprzedłożone w bieżącej sesji Sejmu sprawozdania w sprawie wniosku ś. p. Henryka hr. Wodzickiego w przedmiocie zarządu gminnymi kasami pożyczkowemi, przekazanego Wydziałowi krajowemu uchwałą Sejmu z dnia 6. Września 1884. r. i wniosku pośła Tadeusza Wasilewskiego w przedmiocie ustawy służbowej i robotniczej uchwałą z dnia 18. Października 1884., przedłożył na następnej sesji sejmowej.

II.

Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby w celu zapobieżenia nadużyciom w gospodarstwach gmin wiejskich w kraju, przeprowadzał częstsze lustracje tych gospodarstw tak długo, jak tego stosunki wymagać będą.

III.

Sejm wzywa Wydział krajowy, by rozpatrzywszy stosunki przeciążenia gmin czynnościami poruczonego zakresu działania, zbadał, o ile poruczone gminom przez c. k. Władze poszczególne czynności polegają na obowiązujących ustawach i o ile praktyczne zastosowanie postanowień §. 95., a względnie §. 96. ustawy gminnej, mogłoby zapobiedz obecnemu przeciążeniu.

Departament II.

Szef Departamentu: Członek Wydz. kraj. p. Dr. Józef Wereszczyński.

Na samym wstępie, nietylko ponowić, lecz dobitniej uwydatnić należy wzmiankę o uciążliwym, wobec najlepszych chęci urzeczywistnić nie dającym się zadaniu sprawozdawcy ośmiu działów departamentu II., by przez czas krótkotrwałej sesji sejmowej, obok i pomimo licznych zatrudnień poselskich, przetrutynować zdołał choćby pobieżnie akta, obejmujące kilkanaście tysięcy ekshibitów, wszędzie wglądał, treść przedłożonych Sejmowi sprawozdań z rzeczywistym stanem porównał, a na podstawie tych danych, o całorocznej działalności relacyonował, wykrył mankamenta, braki i strony ujemne manipulacyi, lub podniósł jak słuszość wymaga dodatnie. Nie ma zaiste wśród ludzi genialnych takiego, któryby jednocześnie a należycie wykonywał funkcye: rolnika, inżyniera, przemysłowca, statysty, górnika, pedagoga, finansisty wreszcie. Na barki szefa departamentu II. zbyt wiele złożono. Pod nawałem tak różnorodnej pracy, mimo najlepszych chęci, nie zdoła wszystkich działów jednolitą opieką otoczyć.

Komisya wyraża przeto niniejszem życzenie, by Prezydium Wydziału krajowego, przydzielając jednemu z mniej obciążonych departamentów niektóre działy załatwiane dotychczas w departamencie II., słuszniejszy rozdział prac biurowych zarządziło. Wzmogła się znacznie w ostatnich dwóch latach liczba szkół rolniczych i przemysłowych, czujnego i stałego nadzoru wymagających; podjęta zarazem na szerszą skalę akcyja dotycząca regulacyi rzek galicyjskich; powstał Bank krajowy. Przydawszy do zajęć powyższych melioracye gruntów, czyż mało na jednego?

Ponowić niemniej zdaniem komisyi należy wyrażone w zeszłorocznem sprawozdaniu życzenie, życzenie będące echem głosu publicznego, sfer zwłaszcza urzędniczych, utyskiwających na utrudniający manipulacją biurową brak dokładnego, odpowiadającego stosunkom obecnym skorowidza miast i wsi w Galicyi. Skorowidz Orzechowskiego, przed laty wydany, dokładnym nigdy nie był, a wobec zaszłych licznych zmian, dotyczących tak granic terytoryalnych powiatów politycznych i sądowych, jako i spisu właścicieli tabularnych, a wreszcie przybytku stacyi pocztowych, stał się wprost niemożliwym, raczej bałamucącym niż informacyjnym. Wysoki Sejm raczy przeto uchwalić: Wzywa się Wydział krajowy do rozpisania konkursu na wydawnictwo dokładnego skorowidza.

Z ubolewaniem zaznaczyć przychodzi komisyi spostrzeżenie, iż biuro melioracyjne, na którego doniosłość zadania oczy kraju całego są zwróconemi, gdyż w ręku jego spoczywa moc i władza podniesienia dobrobytu ludności, znaczną bardzo przestrzeń kraju zamieszkującej. Zamiast by na wytkniętej drodze coraz to sporzej kroczyło, zaabsorbowane niemniej wprawdzie doniosłą, lecz oddzielnego, specjalnego traktowania wymagającą sprawą regulacyi — melioracyę właściwą gruntów na drugi plan usuwa. Nie szefa i urzędników biura winić zaprawdę należy, gdyż dotacya zbyt szczupłą, by rozporządzalnemi obecnie fachowemi siłami w dwóch kierunkach skutecznie i jednolicie działać było można. Systemowi to raczej przesadnej obawy narażenia kraju na wydatki, jakkolwiek należycie uzasadnione i konieczne, dążące wszelakoż do obciążenia budżetu. Komisya,

jak uwidoczniła w sprawozdaniu, dotyczącem departamentu V., zapatrywanie swe co do budowy rzezalni w Kulparkowie, tak i na tem tu miejscu, poczytawszy wydatek na biuro melioracyjne jako produktywny, zwrotny, a sowe korzyści krajowi zapewniający, przedkłada życzenie, by w preliminarz budżetu na r. 1887. wstawioną została na cele melioracyjne gruntów kwota wyższa od figurującej w preliminarzu na r. 1886., przedłożonym Sejmowi przez Wydział krajowy. Zdaniem komisji należałoby nieodzownie zarządzić podział stały biura melioracyjnego, oraz przydzielonych do tegoż biura urzędników na dwie odrębne kategorye, mianowicie: pracujących wyłącznie w dziale dotyczącym regulacji rzek, oraz zatrudnionych właściwą akcyą melioracyjną, obejmującą: drenowanie i nawodnianie. Obecnie bowiem praktykowany system ustawicznego odwoływania inżynierów z miejsca, w którym rozpoczęta została czynność melioracyjna, a to dla pilnej, niecierpiącej istotnie zwłoki pracy biurowej lub pozabiurowej, dotyczącej regulacji rzek — ma ten skutek, iż znaczna ilość podjętych prac i rozpoczętych robót w ad infinitum odkładaną zostaje, większa połowa zgłoszeń marnieje, zawiedziony w oczekiwaniach odstrasza zamierzających korzystać z istnienia instytucji współziemian. Powiększenie personelu tak inżynierów jako i dozorców w istniejących ekspozyturach, zaprowadzenie nowych dwóch ekspozytur staje się koniecznem.

Zauważyła komisya brak regulaminu dla biura melioracyjnego, a nadto niedokładności w sporządzaniu wykazów Sejmowi przedkładanych. Z dotychczasowych bowiem wykazów zamieszczanych w sprawozdaniach Wydziału krajowego, niepodobna nabyć dokładnej świadomości, co właściwie w odnośnym roku dokonano, na jakiej przestrzeni praca podjęta, rozpoczęta lub dalej prowadzona, na jakiej wreszcie ukończoną została. W wykazach dotychczasowych powtarzaniem z roku na rok bywają, a to przez dłuższy lat szereg, jedne i też same pozycye, do dawno minionej przeszłości właściwie należące. Otóż zdaniem komisji wypada odstąpić od niedającego jasnego poglądu bądź co bądź systemu — uwidocznić natomiast rzeczywistą cyfrę przeprowadzonych w odnośnym roku robót na danej przestrzeni, — przyczem, lecz w wykazie oddzielnym, podać należy zestawienie dokonanych uprzednio robót melioracyjnych. Zażądana na biuro subwencya państwowa odmówiona została.

Spozywającą dotychczas w rękach Wydziału krajowego akcyę dotyczącą podźwignienia krajowego przemysłu, przejęła powołana do funkcyonowania w ubiegłym jeszcze roku, stała krajowa komisya dla spraw przemysłu domowego. Czynność przeto Wydziału w tej tak ważnej i pieczy szczególniejszej wymagającej gałęzi bogactwa kraju staje się li tylko pomocniczo-doradcza. Z użycia przeznaczonych uchwałami zeszlórocznemi Sejmu kwot subwencyjnych oraz daremnych niestety starań i trudów podejmowanych celem uzyskania większych nieco od Rządu zasiłków, traktuje oddzielne sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego. Z uchwalonej na rok 1885. ośmdziesiątyścięcej subwencyi krajowej na cele podniesienia przemysłu, pozostała z końcem roku do dyspozycyi kwota 39 tysięcy, z której atoli użyto 20 tysięcy na pokrycie niedoboru przy pozycyi „szkoły rękodzielnicze i przemysł domowy“ uwidocznione. Z udzielonej w latach ubiegłych przemysłowcom tytułem pożyczki zwrotnej kwoty 91 tysięcy zł. spłacono kwotę 11 tysięcy zł., pozostaje przeto do odbioru kwota około ośmdziesiąt tysięcy zł. wynosząca. Zaległości w zapadłych już ratach spłaty wynoszą około 10 tysięcy zł., przeciw zalegającym wdrożonem zostało postępowanie egzekucyjne.

Wstawienie w preliminarz budżetu na rok 1886. kwoty 70 tysięcy zł. zostało wprawdzie należycie uzasadnionem, komisya sądzi jednak, iż wobec pozostałości kasowej z roku ubiegłego, można było poprzestać na wstawieniu kwoty 40 do 50 tysięcy zł. a odpowiadającej o ile z zaczerpniętych wiadomości zdołała komisya nabyć przeświadczenia, istotnej na razie dającej się unormować potrzebie.

Z przeznaczonych uchwałami Sejmu (począwszy od r. 1880.) pięćdziesiątyścięcego funduszu na badania głębszych pokładów ziemi w okolicach naftowych, wypłacił Wydział krajowy w r. 1885. kwotę ośm tysięcy zł. a to na sprawienie i umontowanie kanadyjskiego przyrządu wiertniczego w Ropiance. Za warunek udzielenia subwencyi postawiono zaprowadzenie tamże praktycznej szkoły dla dozorców i górników innych kopalń naftowych. Z końcem r. 1885. pozostaje

Wydziałowi krajowemu do dyspozycyi kwota 22 tysięcy zł., którą to kwotę zaspokojonemi zostaną zobowiązania dotychczas przyjęte względem osób i firm, którym udzielenie subwencji przyrzeczonem zostało. Usiłowania Wydziału krajowego skierowane obecnie zostały ku rozpowszechnianiu wydoskonalej przyrządów, zapewniających postępy w szybkości wiercenia oraz powodujących racjonalniejszą chemiczną przeróbkę produktów naftowych. Kilku geologom poruczoną została czynność reambulacyi oraz wykończenia opisu kartograficznego pojedynczych części kraju. Przyczynił się Wydział krajowy do wydawnictwa podręcznika technologii chemicznej produkcji naftowych, a wreszcie przyjął zobowiązania względem wydawnictwa atlasu geologicznego. Delegował zaś inżyniera swego pracującego w dziale górniczym na wystawę Antwerpijską, gdzie jak wiadomo produkta naftowe galicyjskie odznaczonemi zostały. Poleceniu Sejmowemu dotyczącemu przedłożenia Sejmowi w roku bieżącym projektu do zmiany statutu Banku krajowego, nie stało się zadosyć. Wprowadzonemi natomiast w czyn zostały postanowienia regulaminowe w myśl wskazówek komisji bankowej Sejmu. Ingerencya Rady Nadzorczej w rozstrzyganiu spraw pożyczkowych rozszerzeniu uległa.

Rozpoczęta w r. 1885. budowa gmachu szkolnego w Dublanach doprowadzoną została do stadium wyprowadzenia murów i pokrycia dachem dwóch trzecich części budynku oraz założenia fundamentów dla pozostałej części trzeciej. Tej ostatniej roboty nie pochwała komisya, zwłaszcza, iż wyprowadzone na metr ponad płaszczyznę ziemi, nie nadkryte mury, uszkodzeniu w ciągu zimy uleżć snadnie mogą. Gmach zbyt wielkich rozmiarów i zbyt wielką ilość ubikacyj posiadający, by w nim oprócz szkoły, dyrektorskiego mieszkania, bez uszczerbku dla samejże szkoły pomieścić nie można było. Zaoszczędzonąby została preliminowana na budynek dyrektorski kwota 8.000 zł., którą obrócić raczej należało na budowę gorzelnii lub na przyrządy racjonalną eksploatacyą torfowisk umożliwiający.

W r. 1884/5 uczęszczało do szkoły wyższej uczniów 73 oraz 6 hospitantów. W tej liczbie 45 synów właścicieli dóbr, 32 uczniów zaopatrzonych w świadectwa szkolne dojrzałości, 19 uczniów korzystało ze stypendyów i subwencji krajowej. Do szkoły niższej uczęszczało 37 uczniów z których 9 odbywało kursa melioracyjne.

Niepomiernie zadziwiło komisye, iż pomimo wyrażonego w zeszłorocznem sprawozdaniu niezadowolenia, pole doświadczalne, ów mentor praktyczny, a istniejący przy każdej wyższej szkole rolniczej, jak w roku ubiegłym tak i w bieżącym, dla przyczyn niedostatecznie do przekonania komisji przemawiających, zapuszczonem zostało, odłogiem leżało. Podając fakt ten do wiadomości Wysokiego Sejmu i zwracając uwagę, iż w budżecie szkolnym figuruje stale kwota preliminowana rokrocznie na utrzymanie pola doświadczalnego, tem dobitniej pragnie komisya objawić niezadowolenie swoje. Zamiast pisarza, którego tak nieodzownej potrzeby mianowania nie widzi komisya, należało już raczej przydać p. Dyrektorowi Zakładu adjunkta, na którego by przelał troskę o doświadczalne pole. Obora i stajnia jako nieodpowiadające celowi demonstracyjnemu i niezastosowane do potrzeb szkoły, nie powinny właściwie obciążać budżetu szkolnego.

Racjonalna eksploatacyą torfu nie małe zapewniałaby krajowemu funduszowi korzyści. Torf wprawdzie dublański nie może być zaliczonym do rzędu najlepszych, gdyż pozostawia sześć do siedmiu procentów popiołu, jest zbyt rozkruszalnym i mechowatym, by go na opał w naturalnym, wysuszonym stanie użyć było można, należyćie atoli nie na mokrych jak obecnie łąkach suszony i prasowany, do fabryk, zwłaszcza w pobliżu stolicy, lub jako środek desinfekcyjny na wzór wyrobu Otwockiego, pokup miałby zapewniony. Spóźniona pora roku nie dozwoliła komisji zlustrować należyćie gospodarstwa, ogrodu i cegielni, a tem mniej przekonać się naocznie o postępach w drenowaniu i łąk osuszaniu.

W etacie i personalu profesorów szkoły czernichowskiej zaszły znaczne zmiany. Tymczasowym kierownikiem mianowano Dr. Saturnina Jakubowskiego, a rozpisano konkurs na posadę Dyrektora. Plan nauk zatwierdzony przez Ministerjum rolnictwa, przyczynił się do uznania szkoły tej jako stojącej na równi z gimnazjami odnośnie do obowiązujących przepisów o powszechnej służbie wojskowej. Powtarzające się po kilkakroć wybryki niekarnośći i swawoli wśród uczącej się

młodzieży, przynagliły do czasowego zamknięcia szkoły. Wydalono sześciu uczniów a dziesięciu nie zostało przyjętych, gdy zakład z d. 1. Kwietnia otworzono.

Zaniechano projektu przeniesienia szkoły ogrodniczej bądź to jak zamierzano do Wieliczki bądź do Tarnowa — postanowiono jedynie na wniosek kuratoryi przystąpić do reorganizacji szkoły. Dla szkoły w Kobiernicach uzyskano od Wysokiego Rządu subwencję w kwocie 11 tysięcy zł. płatną w czterech rocznych ratach, a nadto w miejsce spodziewanej pięciotysięcznej dotacji, trzytysięczną dotacją roczną. Organizacja i otwarcie szkoły niebawem nastąpią. Dla szkoły rolniczej w Jagielnicy kuratorya ukonstytuowaną została. Zamianowano tymczasowego kierownika, nauczyciela fachowego, instruktora i katechetę. Zatwierdzono plan gospodarczy oraz przyjęto na razie 19 uczniów.

Dla szkoły w Horodence zamianowano kierownika, nauczyciela i instruktora. Szkoła uprawy lnu i chmielu w Gródku dała powód do długich i nieprzyjemnych lecz pomyślnie załatwionych zatargów z Gródecką Radą gminną, która zażądała zwrotu gruntów miejskich bezpłatnie uprzednio do użytku szkoły oddanych. Życzeniu niejednokrotnie wyrażonemu co do otwarcia drugiej szkoły rolniczej w Zachodniej części kraju, nie może stać się na razie zadość, gdyż c. k. Ministerjum rolnictwa udzielając subwencję na szkołę w Kobiernicach, wyraziło zastrzeżenie, by w latach najbliższych subwencji na założenie drugiej szkoły nie żądano.

Do szkoły średniej gospodarstwa leśnego, uczęszczało 25 uczniów, o dwóch mniej zatem jak roku ubiegłego a to mimo rozporządzenia Ministeryalnego przyzwalającego na przyjmowanie do rządowej służby uczniów tej szkoły. Zasiłku pieniężnego dla techników, których Wydział krajowy w myśl uchwały sejmowej, zamierzał wysłać do Niemiec i Francji dla zbadania systematycznie prowadzonych tamże robót, dotyczących zalesienia stoków, wydm i nieużytków, odmówił Skarb państwa. Motywami odmowy, iż pragnący poświęcić się służbie przy zabudowaniu dzikich potoków znajdują pomieszczenie w nowo urządzonych lasowo-technicznych oddziałach w Villach i Cieszynie, do których to oddziałów przydzielonymi zostali wysłani w swoim czasie dla studyów za granicę technicy państwowi.

Zalesienie wydm piaszczystych, choć natrafia na trudności wynikające ze złej woli włóścian, znaczne czyni stosunkowo postępy. W siedmiu powiatach zalesiono 701 morgów. W szkółce leśnej w Razkowcach wysiano 33 kilogramów nasienia przeróżnego drzew gatunku. Biuro statystyczne wydało liczne żmudnej pracy swej owoce. Część druków rozdana została Członkom Sejmu, część znajduje się w druku, a nagromadzony materiał do prac dalszych dotyczy statystyki rozdziału własności ziemskiej w kraju, zestawienia rodzajów uprawy, własności tabularnej, przemysłu industryjnego, domowego i rękodzielniczego wraz z historią przemysłu w ogóle a w kraju naszym poszczególniej i t. d.

W r. 1885. wpłynęło do departamentu II. ekshibitów 14.639, z których po koniec Grudnia pozostało niezalatwionych 351 jedynie, a co istotnie jako zasługę urzędników biura pozyczyć można.

Zamilczec komisya nie może o energicznej, roztropnej i skutecznej działalności Wydziału krajowego, a zwłaszcza szefa departamentu II., w sprawie udzielonych zasiłków na zasiewy, zakupno żywności, oraz dostarczenia zarobku ludności, dotkniętych w roku ubiegłym wylewem powiatów. Gorliwe i niestrudzone zabiegi JW. Marszałka zasługują przedewszystkiem na wyrażenie mu wdzięczności, jaką przejęty jest kraj na wspomnienie tyłu i tak skutecznych zachodów, a to zarówno w akcji ratunkowej i zapomogowej, jak niemniej w sprawie tak żywotnej dla kraju naszego, jaką być mienimy regulację rzek, której to sprawy, acz nie zupełnie dojrzałej niestety, najgorliwszym u sfer rządzących był poplecznikiem.

Przewodniczący

Ks. Isakowicz arcybiskup,

Sprawozdawca

C. Lasocki.

Departament III.

Szef departamentu Członek Wydziału krajowego P. Oktaw Pietruski.

W wykonaniu przekazanej sobie uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 25. Listopada 1885. czynności, komisya lustracyjna ma zaszczyt przedłożyć sprawozdanie o czynnościach III. Departamentu Wydziału krajowego; przyczem zauważyć należy, że przyjęliśmy ten porządek przedstawienia rzeczy, jakiego Wydział krajowy w swem sprawozdaniu z czynności tego departamentu się trzymał.

W pierwszym rządzie podnieść należy obronę praw Sejmu krajowego w obec zastrzeżenia c. k. Rządu, zawartego w piśmie c. k. Namiestnictwa z dnia 4. Marca 1885. l. 1.475/pr, którem komunikuje uwagi poczynione w reskrypcie Ministra oświaty. Powiedziano tam: „C. k. Rząd nie może się przychylić do zawartego w rezolucyi sejmowej żądania, aby wnioski do zmiany w planach naukowych, które w wykonaniu art. II., V. i IX. ustawy z dnia 2. Maja 1873. Rada szkolna krajowa ma wypracować, były przedłożone Sejmowi krajowemu do uchwalenia.“

Tym sposobem poddano w wątpliwość jedno z najważniejszych praw Sejmu, przeto Wydział krajowy wytoczył skargę przed Trybunał Państwa. Rozprawa odbyła się dnia 24. Października 1885. bez rezultatu merytorycznego, ponieważ Trybunał Państwa orzekł, że dla braku rzeczywistego konfliktu kompetycyjnego w rozstrzygnięciu spornej kwestyi na teraz wdać się nie może. Gdy jednak powyższem orzeczeniem sprawa ta nie jest jeszcze ani osądzoną ani też przesądzoną, przeto poczynićby należało wszelkie starania, aby ją korzystnie załatwić.

Z niemniejszym zadowoleniem uznaje komisya wytrwałą czynność Wydziału krajowego w obronie praw Reprezentacyi kraju w obec aspiracyj skądkolwiek pochodzących, jak tego dał dowód w obec c. k. Ministerstwa obrony windykującego miejsca funduszowe dla gal. młodzieży w c. k. wojskowych zakładach wychowawczych wyłącznie dla synów lub sierot oficerów i urzędników państwa i dworu. Do r. 1883., miejsca te nadawane były na propozycyę Wydziału krajowego bez zastrzeżeń ściśle w duchu listów fundacyjnych, a mianowicie najwyższego patentu z dnia 11. Czerwca 1801., którego egzemplarz opatrzony najwyższym podpisem znajduje się w posiadaniu Wydziału krajowego i najwyższego patentu z dnia 31. Grudnia 1851. (Dz. u. p.Nr. 2.)

Gdy się okazało, że od r. 1883. na żądanie c. k. Ministerstwa wojny poczyna c. k. Ministerstwo obrony to prawo propozycyi o tyle uszczuplać, że poleconych przez Wydział krajowy w ternie kandydatów nie będących synami oficerów lub urzędników uważa za nieodpowiednich i przedstawia ich wprzód Najjaśniejszemu Panu do dodatkowego najwyższego uwolnienia od niedopełnionych wrzekomo istotnych warunków co do stanu ich ojców, o którymto warunku

(stan oficerski lub przędniczy ojca) w najwyższych patentach, dla nas jedynie miarodajnych, ani mowy niema: przeto bardzo słusznie Wydział krajowy udał się z przedstawieniem do Tronu i z prośbą, iżby Najjaśniejszy Pan raczył najmiłościwiej rozkazać, aby przy ocenieniu propozycji Wydziału krajowego dla obsadzenia galic. miejsc funduszowych w c. k. zakładach wojskowych tylko zasada w najwyższych patentach zawarta przestrzegana była, w ślad której aby zaniechano wyż wyrażonych przez c. k. Ministerstwo obrony dowolnie wprowadzonych ograniczeń.

Wydawnictwem aktów t. z. Bernardyńskich zajmuje się komisya złożona z pp.:

- 1) Dr. Antoniego Małeckiego
- 2) „ Ksawerego Liske
- 3) „ Aleksandra Hirschberga
- 4) „ Wojciecha Kętrzyńskiego
- 5) „ Izydora Szaraniewieza
- 6) „ Tadeusza Wojciechowskiego
- 7) P. Zygmunta Sawczyńskiego i
- 8) ks. Antoniego Petruszewicza,

która pod przewodnictwem członka Wydziału krajowego p. Oktawa Pietruskiego odbywa posiedzenia.

Od 1. Lipca 1884. do 31. Grudnia 1884. opracowano aktów ziemskich halickich tomy od 73—211., dalej fascykułów 11 tychże ksiąg halickich i rozpoczęto akta grodzkie halickie, z których 17 tomów ukończono; od 1. Stycznia 1885. do 30. Czerwca 1885. akta grodzkie halickie od t. 17—107. (90 foliantów); od 1. Lipca do 31. Grudnia 1885. akta grodzkie halickie od tomów 107—160., t. j. uporządkowano 53 foliantów grodu halickiego. Z tomem XI. aktów grodzkich i ziemskich zamierza Dyrektor Dr. Liske rozpocząć publikację najdawniejszych zapisów sądowych, zaczynając od województwa ruskiego jako od najważniejszego, a tu znów od ziemstwa i grodu sanockich jako od tych, po których zachowały się najdawniejsze akta. Jakoż na posiedzeniu dnia 12. Czerwca 1885. uchwaliła komisya w wydać się mającym tomie XI. zamieścić zapiski sądów sanockich od r. 1423—1462., a mianowicie:

sądu ziemskiego od r. 1423—1462.

„ grodzkiego „ „ 1435—1462.

judicii supremi Magdeburgensis od r. 1457. do r. 1462.

Dalszy plan wydawnictwa również na temże posiedzeniu zakresłony (a przyjęty do wiadomości przez Wydział krajowy pismem z dnia 7. Lipca 1885. l. 33.740 z zastrzeżeniem ewentualnych zmian) przedstawia się tymczasowo następująco:

Tom XII.	Zapiski halickie	od r. 1435—1462.
„ XIII.	„ lwowskie	„ „ 1440—1462.
„ XIV.	„ przemyskie	„ „ 1436—1462.
„ XV.	„ bełzkie	„ „ 1439—1462.
„ XVI.	„ sanockie	„ „ 1463—1500.
„ XVII.	„ halickie	„ „ 1463—1500.
„ XVIII.	„ lwowskie	„ „ 1463—1500.
„ XIX.	„ przemyskie	„ „ 1463—1500.
„ XX.	„ bełzkie	„ „ 1463—1500.
„ XXI.	spis oblat halickich, sanockich, przemyskich i bełzkich.	
„ XXII.—XXV.	lauda sejmików ruskich i bełzkich od najdawniejszych do rozbioru.	

Komisya lustracyjna wyraża życzenie, by z pozostałych zapasów wydawnictwa, o ile takowe starezą, na żądanie Rad powiatowych dostarczał Wydział krajowy do ich bibliotek tomy po niższej do połowy cenie, aby w danym razie komuś z szerszych kół umożliwić korzystanie z cennych skarbów wydawnictwa.

Na posiedzeniu z dnia 10. Października 1882. zapewnił Wysoki Sejm szkole muzycznej w Krakowie stałą roczną subwencję w kwocie 2.000 zł. pod warunkiem, że c. k. skarbu państwa przyczyniać się będzie odpowiedną dotacją. Wydział krajowy składa co roku tę sumę na ręce c. k. Namiestnictwa. Tymczasem c. k. Rząd nie tylko szkole muzycznej w Krakowie nie daje, ale nawet nie mamy wiadomości, czy kwoty przez kraj na ręce c. k. Namiestnictwa wypłacane są kapitalizowane.

W obec tego komisya lustracyjna widzi się zniewoloną wnieść odpowiedną rezolucję, którą na końcu niniejszego sprawozdania umieszcza.

Na restaurację cerkwi parafialnej w Haliczu, wypłacił Wydział krajowy c. k. konserwatorowi pomników historycznych Dr. Wojeiechowi hr. Dzieduszyckiemu w r. 1884. kwotę 4.000 zł. Ponieważ dotychczas nie przedłożono żadnych w tym przedmiocie rachunków, wzywa komisya lustracyjna Wydział krajowy, by zażądał od c. k. konserwatora zdania sprawy i w przyszłym sprawozdaniu tak rachunki jak i postęp restauracji uwidocznił.

Ze sprawozdania Wydziału krajowego powzięła komisya Sejmowa do badania czynności jego powołana, że w rachunkach odnoszących się do prowadzenia warstatów drohowyżkich i w tym roku dostrzeżono niektórych usterek; komisya przeto nie może dość zalecić aby i nadal Wydział krajowy z równą troskliwością czuwał, by fundacya tak wspinała w żadnej mierze na szwank narażoną nie była.

Wedle informacji przez c. k. Namiestnictwo Wydziałowi krajowemu udzielonych, pan Antoni Broniewski, ekonomiczny kurator zakładu narodowego im. Ossolińskich, użytkuje dziedzicznych dóbr zakładowych ze szkodą fundacyi tak dalece, że c. k. Starostwo w Mielcu widziało się zniewolonem poczynić odpowiednie kroki celem powstrzymania dalszej dewastacji lasów i zarządzić dochodzenie karne przeciw p. Broniewskiemu. Przeszło 1.000 morgów lasu ma być zniszczonych. — Gdy wybór technicznego kierownika lasowego pozostawiono wolnej decyzji c. k. Starostwa, o którego dalszych zarządzeniach w tej mierze Wydział krajowy nie ma dotychczas żadnej wiadomości, uważa komisya lustracyjna za potrzebne wezwać Wydział krajowy, by za pośrednictwem osobnej komisji zechciał się o gospodarce p. Broniewskiego bezpośrednio przekonać i wynik tej wizji podać w sprawozdaniu na r. 1886.

Sprzedaż realności ad s. Nicolaum we Lwowie, należącej do fundacyi stypendyjnej Głowińskiego nie została jeszcze dokonaną z powodu trudności, jakie c. k. Rząd robi w ułożeniu kontraktu. Z tego powodu widzi się komisya lustracyjna również zniewoloną wnieść rezolucję II., poniżej umieszczoną.

Przechodząc do ocenienia czynności w administracji funduszów stypendyjnych i rozdawnictwie stypendyów, komisya Sejmowa nie chcąc powtarzać sprawozdań z poprzednich lat ogranicza się na krótkiej wzmiance, że jak zawsze tak i obecnie są wzorowe. Z liczbą aktywowanych fundacyj wzrasta i liczba petentów, jak to z porównania z przeszłorocznym sprawozdaniem się okazuje. W r. 1885. wpłynęło ogółem 1.103 podań. W szczególności o stypendya, których rozdawnictwo wykonuje Wydział krajowy ubiegało się 856 uczniów w 957 podaniach; o stypendya nadawane przez osoby prywatne wpłynęło do Wydziału krajowego 146 podań; a gdy w tych 957 podaniach o stypendya przez Wydział krajowy rozdawane ubiegali się niektórzy kandydaci o ewentualne nadanie stypendyum z kilku fundacyi, zatem w tych 1.103 podaniach zawierało razem 1.345 prozb, które departament III. miał do rozpatrzenia, aby wybrać z nich 122 kandydatów, których obdarować miano. W liczbie petentów było 221 podań uczniów Wydziałów prawa i administracji, 69 podań uczniów Wydziałów filozoficznych, 55 podań uczniów

Wydziału lekarskiego, 29 podań uczniów wyższych szkół technicznych, 4 podań uczniów szkoły sztuk pięknych, 466 podań uczniów gimnazjalnych, 78 podań uczniów szkół realnych, 22 uczniów szkół ludowych, wreszcie 14 podań uczniów szkół specjalnych.

I. Nie mogły być nadane dla braku należyście ukwalifikowanych kandydatów (wedle wymogów odpowiednich listów fundacyjnych) stypendya :

- 1) Zapisu ś. p. Bazylego Lewickiego.
- 2) Fundacyi przemyskiej.
- 3) Fundacyi szlachty byłego obwodu Rzeszowskiego.

II. W myśl postanowień listów fundacyjnych i z uwzględnieniem ogólnie obowiązujących przepisów nadał Wydział krajowy uchwałą z dnia 9. Stycznia 1885. z

a) stypendyów familijnych	15
b) „ szlacheckich	26
c) „ z tytułu specjalnego, mianowicie:	
1) dla synów włościan	2
2) „ „ oficyalistów prywatnych	2
3) „ ucznia mojż. wyznania	1
d) z stypendyów dla nieszlachty	76
Ogółem	122

Przy fundacyach w ubiegłym roku utworzonych, lecz jeszcze nie aktywowanych, miałyby komisya Sejmowa do wyrażenia myśli, którą poddaje pod rozagę Wydziału krajowego, czyby w ślad intencji zapisu ś. p. Probusa Samson-Barczewskiego i innych fundacyj nowych, jeżeli wola fundatorów dopuszcza, nie lepiej było tworzyć internaty, w których przy równej kwocie dochodu partycypować może z dobrodziejstwa utrzymania większa liczba młodzieży uboższej, niż się to stypendyami da osiągnąć? Nawiązując do powyższego życzenia przypomina komisya uchwałę Wysokiego Sejmu w sprawie pomieszczenia bursy dla uczniów seminaryum męskiego w Stanisławowie lub Tarnopolu, która zdaniem komisji nowej nabiera ważności w obec faktu, że frekwencya do seminaryów nauczycielskich corocznie się zmniejsza.

Co do stanu majątków zarodowych funduszów stypendyjnych wynosi on wedle sprawozdania str. 145. kwotę 2,737.210 zł. 6 ct., powiększył się zatem o 76.426 zł. 6 ct. aw. Jestto wzmożenie szybkie, które między innymi leży w tem, że w roku ubiegłym konwertowano 5% i 6% papiery publiczne na $4\frac{1}{2}$ % listy zastawne banku krajowego. Tą operacją wzmógł się wprawdzie nominalnie stan funduszów, wszelako obniżyły się roczne tych funduszów dochody, w skutek tego istnieje w niektórych fundacyach niedobór.

Komisya lustracyjna wyraża przekonanie, że Wydział krajowy będzie się starał gospodarką oszczędną i interkalaryami wyrównać różnice (zresztą nie wielkie bo 2.916 zł. 12 ct. wynoszące), jakie w skutek tego konwertowania papierów wysoko oprocentowanych na niżej oprocentowane zaszły.

Kończąc niniejsze sprawozdanie komisya Sejmowa do trutynowania czynności Wydziału krajowego powołana, z przyjemnością wyraża Wydziałowi krajowemu uznanie za umiejętne i sprężyste wykonanie licznych zadań oświaty i szkolnictwa krajowego w zakres tego departamentu wchodzących, przy szczupłych stosunkowo siłach pracowników koncepcyjnych, mianowicie: 1 sekretarza (który zresztą od 6 prawie miesięcy pełni służbę sekretarza prezydyalnego w kancelaryi Marszałka) 1 adjunkta i 2 asystentów — zwłaszcza iż czynność wzrasta; bo gdy w r. 1884. departament ten miał do załatwienia 7.655 exhibitów, załatwił takowych w r. 1885. o 343 więcej, bo w liczbie 7.998.

Wysoki Sejm raczy niniejsze sprawozdanie wziąć do wiadomości i uchwalić dołączone 2 rezolucje:

Rezolucya I.

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Wzywa się c. k. Rząd, iżby wyjednał wstawienie w budżecie państwowym na r. 1886. odpowiedniej subwencji dla szkoły muzycznej w Krakowie, w przeciwnym bowiem razie Sejm poleci Wydziałowi krajowemu zaniechanie wypłaty na ręce c. k. Namiestnictwa dotychczasowej dotacyi dla tej szkoły.“

Rezolucya III.

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Wzywa się c. k. Rząd, iżby sprawę ułożenia kontraktu kupna i sprzedaży realności ad s. Nicolaum we Lwowie zechciał ile możności przyspieszyć.“

Lwów 11. Stycznia 1886.

Przewodniczący :

Ks. Isakowicz, arcybiskup.

Sprawozdawca :

Ks. Sawa.

Departament IV.

Szef departamentu: Członek Wydziału kraj. p. Władysław hr. Badeni.

Komisya w załatwieniu swej czynności, przedkłada Wysokiej Izbie sprawozdanie z lustracyj bióra i czynności Departamentu IV. objętych sprawozdaniem Wydziału krajowego, przydzielonem komisji lustracyjnej.

Po dokładnem zbadaniu i rozpatrzeniu się w czynnościach, nie może komisya nieuznać tego porządku i ładu w biórach, tej sprężystości i skwapliwości w załatwianiu spraw, tego nadzoru nad miastami, które mają prawo kopytkowego, by ustawą przepisane obowiązki były spełniane; równie jak i nad Radami powiatowemi, co do poruczonego im zakresu działania przy drogach krajowych; tej oględności na wszelkie potrzeby komunikacyj, i z tego wynikające dobro dla kraju; tej w końcu skrupulatności i szybkości w załatwianiu wszelkich uchwał Wysokiego Sejmu pomimo tak wzmagających się czynności, przeważnie wskutek programowej uchwały Wysokiego Sejmu i wydanego okólnika i ztąd ożywionej w kraju akcji w przeświadczeniu potrzeby i korzyści dobrej komunikacyi, a skierowanej teraz przeważnie na drogi powiatowe i gminne, którym subwencyami jak i pożyczkami kraj w pomoc przychodzi; w którym to kierunku, na tak rozliczne zgłoszenia reprezentacyj powiatowych, przy względnie szczupłych funduszach, trzeba według możliwości zadosyć uczynić, rozwijać wszędzie energiczne i oględne działanie.

Komisya nie wchodzi w szczegółowy rachunek kwot preliminowanych na cele komunikacyj i rzeczywistych wydatków; to bowiem wchodzi w zakres komisji budżetowej; ogranicza się na podniesieniu ważniejszych czynności Departamentu, i podjętych spraw, które nastęrczają sposobność do pewnych uwag, tudzież do takich, które już po wydrukowaniu sprawozdania Wydziału krajowego znalazły załatwienie; gdy nadto wszystkie inne znachodzi Wysoka Izba w sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego Departamentu IV. dokładnie i wyczerpująco wyłożone, mianowicie, jak która sprawa załatwioną została lub w jakim stadium załatwienia się znachodzi, jak uchwały Wysokiego Sejmu wykonane zostały, jakie wezwania i pertraktacye z c. k. Rządem, z Reprezentacyami powiatowemi lub prywatnemi przedsiębrane były i z jakim skutkiem, i w końcu, jak petycye przez Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu przekazane, załatwione zostały. Powtarzać to wszystko w sprawozdaniu niniejszem, byłoby zbytecznem.

Tak z działu uchwał Wysokiego Sejmu, które najwyższą sankcyę uzyskały, podnieść musimy uchwałę Wysokiego Sejmu powziętą na posiedzeniu 22. Października 1884. zmieniającą §§. 11., 12., 13., 14., 18., 19., 26., 27., 28., ustawy drogowej z dnia 18. Sierpnia 1866., które to zmiany od 1. Października 1886. obowiązywać zaczynają; a dla przeprowadzenia których, według brzmienia ustawy powyższej, ma być w jej granicach i odnośnych ustaw i przepisów, wydany przez c. k. Namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym wykonawczy regulamin, którego urzeczywistnienie obecnie się układa.

Co do uchwał, nie podlegających najwyższej sankcyi, wymieniamy uchwałę Wysokiego Sejmu załatwiającą sprawozdanie komisji budżetowej o wniosku Wydziału krajowego w przed-

miocie nadzwyczajnego kredytu na naprawę mostu na Sanie pod Jarosławiem, uszkodzonego przez powódź zeszłoroczną; która to naprawa tak spodniej jak i wierzchniej części uszkodzonych już skuteczną została. Co i dlatego czynimy, by ponowić przy tej sposobności już roku zeszłego przez komisję lustracyjną wniesioną do c. k. Rządu rezolucję, gdy wskutek nieprawidłowego spławiania drzewa i nieuwzględnienia przepisów policyi rzecznej, tenże most na Sanie pod Jarosławiem tak doniosłego doznał uszkodzenia, że Wydział krajowy uznał potrzebę odnieść się w tym przedmiocie pod dniem 20. Lipca 1885. do c. k. Namiestnictwa.

Stosowną rezolucję poniżej załączamy.

W sprawie statutu organicznego dla kolei państwowych na uchwałę Wysokiego Sejmu z dnia 21. Października 1884. Wydział krajowy osobne przedkłada sprawozdanie, równie jak i co do taryf kolejowych stosownie co do uchwał Wysokiego Sejmu z dnia 17. Października 1884.

W sprawie budowy kolei Śniatyn - Horodenka - Zaleszczyki na posiedzeniu dnia 21. Października 1884. powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę: Budowę kolei Śniatyn-Horodenka-Zaleszczyki poleca Sejm c. k. Rządowi do uwzględnienia i poparcia.

Co do tej uchwały, odpowiedział c. k. Rząd pod dniem 22. Października 1885., że objawia gotowość poparcia sprawy wszelako tylko środkami administracyjnymi, bez jakiegobądź udziału skarbu państwa w kosztach budowy.

Taką samą odpowiedź z dnia 22. Października 1885. wydało c. k. Namiestnictwo w sprawie budowy kolei Dobra - Wieliczka, poleconej przez Wysoki Sejm c. k. Rządowi uchwałą z dnia 22. Października 1884.

Co do konserwacji i rekonstrukcji dróg krajowych, to pominąwszy 7 dróg, na których musiano przedsięwziąć ważniejsze rekonstrukcje, a które szczególnie przy drogach bliżej kolei transversalnej wskutek forsownie przy tejże prowadzonych robotach, musiały spowodować znaczne podwyższenie cen robotnika i sprzężaju — stan wszystkich innych dróg jest pomyślny.

Co do nowo budujących się dróg krajowych, te częściowo są już gotowe do użytku oddane, częściowo w trakcie budowy, a w części do budowy projektowane na rok 1886., mianowicie: droga Lwów - Stojanów i droga Rzeszów - Nisko - Nadbrzezie. Na trzeciej drodze Borszczów - Jezierzany - Kolendziany, zarządzane roboty wstępne i przygotowawcze.

Tu podnieść musimy zapatrywanie komisji co do zasady, która ma służyć za podstawę do układania preliminarza dotacji na utrzymanie dróg krajowych.

Na posiedzeniu Wysokiego Sejmu 22. października 1884. podczas rozpraw nad dotacją potrzeb na utrzymanie dróg krajowych w roku 1885., poruszoną została kwestya, na podstawie jakiej zasady ma być układany preliminarz dotacji rzeczowej.

Od roku 1868. do roku 1879. Wydział krajowy przedkładał preliminarz kosztów utrzymania dróg krajowych na podstawie kosztorysów dla każdej drogi z osobna; gdy zaś pokazało się, że przy wykonaniu robót i dostaw na poszczególnych drogach były wydatki zawsze mniejsze lub większe, według rzeczywistych potrzeb, Wysoki Sejm kontentował się usprawiedliwieniem odnośnych pozycji, co trwało do roku 1873.

Dopiero w skutek uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 14. Października 1874. polecono, by Wydział krajowy uzasadniał w zamknięciu rachunków przekroczenia lub zaoszczędzenia względnie do uchwalonego budżetu, wymieniał szczegółowo powody przekroczeń lub zaoszczędzeń dla poszczególnych dróg.

Uzasadnienia te ograniczać się musiały do tego, że wydatki były raz większe raz mniejsze, z powodu zwiększonych lub zmniejszonych potrzeb, spowodowanych rozlicznymi przyczynami, a w gruncie nie zmieniało poprzedniej praktyki, która miała na celu usprawiedliwienie ogólnego bilansu.

Gdy zaś przedkładanie takich preliminarzy dotacji na utrzymywanie poszczególnych dróg krajowych, któreby dozwalały oznaczyć z góry wydatek pewny dla każdej drogi z osobna

natrafić by musiały na wielkie trudności, których usunięcie wymagałoby wielkich, korzyściom nieodpowiadających wydatków.

Co wreszcie Wydział krajowy w swem sprawozdaniu departamentu IV. tak silnie i wyczerpująco wyłożył.

Już komisya Sejmowa do zbadania czynności Wydziału krajowego z roku 1878. wyraziła: ażeby Wydział krajowy zamiast preliminarza wydatków na konserwacye dróg, dla każdej drogi z osobna, przyjął za zasadę preliminarzowanie ryczałtowe kosztów na konserwacye dróg; na podstawie przecięcia trzechletniego faktycznego kosztu utrzymania jednego kilometra, opartego na zamknięciach rachunkowych trzech lat ostatnich; który to ryczałt w skutek takich obliczeń Wydziału krajowego na rok 1880., wynosił 272 zł. 27 ct. na utrzymanie jednego kilometra drogi, równie i w latach 1881. — 1882. — 1883. służył za podstawę do preliminarzy konserwacyj dróg krajowych.

Komisya sejmowa jak i Wysoki Sejm na posiedzeniu 16. Lipca 1880. przyjął na takich podstawach przedłożony ryczałt bez dyskusyi, równie jak i w latach 1881. — 1882. — 1883. zgodnie z wnioskiem Wydziału krajowego. Komisye budżetowe, które badały preliminarze na takiej podstawie układane w latach 1880. — 1881. — 1882. uznały za dostateczne i nawet zupełnie uzasadnione.

W sprawozdaniach o budżetach krajowych na rok 1884. i 1885. odstąpiła komisya budżetowa od tego poprzedniego ryczałtowo przedłożonego przez Wydział krajowy preliminarza na utrzymanie jednego kilometra drogi w sumie 272 zł. 27 ct., i przyjęła za podstawę swoich obliczeń w preliminarzu na rok 1884. wynikłość z przecięcia rzeczywistych wydatków z trzech lat poprzednich, to jest z lat 1879., 1880., 1881., w preliminarzu na rok 1885. wynikłość z lat 1880., 1881., 1882., obniżyła poprzedni ryczałt, lecz wnet odstępując niejako od tej zasady, podwyższyła wynikającą z rachunku kwotę, z uwagi, że przez zanadto znaczne obniżenie stan dróg krajowych mógł by uciepieć. W sprawozdaniu zaś o budżecie na rok 1885. oparła się wyłącznie na zasadzie zaleconej przez komisję lustracyjną w roku 1878., podług której preliminarz na utrzymanie dróg krajowych powinien być układany na podstawie przecięcia trzechletniego faktycznego kosztu utrzymania jednego kilometra drogi, opartego na zamknięciach rachunków z trzech lat ostatnich, w którym zamknięcie już nastąpiło. Pomimo jednak tak wyrażonych życzeń komisji sejmowej z r. 1878. jak i uznania komisji budżetowej z r. 1880., 1881., 1882., pomimo zaleceń komisji budżetowej z r. 1884. i zastosowania jej przez Wydział krajowy od r. 1878., to jednak powyższa zasada do ułożenia preliminarza wydatków na utrzymanie dróg krajowych nie może dać normalną podstawę na przyszłość, tylko dla dróg, które w danym trzechleciu były już konserwowane; gdy zaś przybędą drogi nowe, których konserwacya może być kosztowniejszą lub tańszą, niżeli przeciętny koszt utrzymania jednego kilometra dróg w danym trzechleciu już konserwowanych, natenczas wynikłość taka nie może służyć za podstawę do ułożenia preliminarza kosztów konserwacyi.

Z tych tedy powodów Wydział krajowy w swem sprawozdaniu o projekcie budżetu krajowego na rok 1886. dla dróg krajowych, uznał za odpowiednie ułożyć preliminarz dla dróg krajowych na ich konserwacyę, dla dróg już dawniej zbudowanych na podstawie trzechletniego przecięcia rzeczywistych kosztów utrzymania tych dróg, a dla dwóch dróg nowych t. j. Lwów-Stojanów i drogi Nisko-Nadbrzezie, o ile już wykończone, oparty na odnośnych kosztorysach.

Z tą zasadą, po tak wyczerpującem umotywowaniu w sprawozdaniu przez Wydział krajowy przedłożonem komisya zupełnie się zgadza i do zastosowania jako odpowiadającą normalnym stosunkom i potrzebom tak dla preliminarza na rok 1886. jak i nadal zaleca.

Co do dróg powiatowych i gminnych. Jak dalece przyjęła się nowa zasada skierowana do wytworzenia dróg powiatowych i gminnych, unormowana programem uchwalonym przez Wysoki Sejm dnia 13. Października 1882. i wydanym na tej podstawie okólnikiem Wy-

działu krajowego z dnia 22. Grudnia 1882. i przyjętego systemu subwencyonowania lub zasilania funduszami na ten cel uchwalonemi przez Wysoki Sejm, powiaty i gminy przy budowie dróg, jaką rozbudziła dążność do poprawy dróg powiatowych i gminnych, przedstawia dobitnie sprawozdanie Wydziału krajowego. Niedawno jak powyższy program wszedł w życie, już należamy 30 powiatów, które według programu powyższego i dopełnieniu warunków okólnikiem wskazanych, już otrzymały subwencyę, lub ją po dopełnieniu warunków i ukończonych pertraktacyj otrzymają, tak na ważniejsze drogi powiatowe jak i gminne. Trzem powiatom dla braku funduszw odmówiono subwencyi, pomimo wykazania wymaganych warunków. Z dotacyi przeznaczonej na zasiłki dla dróg powiatowych i gminnych asygnował Wydział krajowy w roku 1884. 9 powiatom na drogi powiatowe, 26 powiatom na drogi gminne, 5 powiatom na dojazdy kolejowe z zakładowego funduszu pożyczkowego, utworzonego uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 13. Października 1883., otrzymało 16 powiatów zasiłki na drogi powiatowe i gminne.

Jak się wzmaga dążenie Reprezentacyj powiatowych ku poprawie dróg powiatowych i gminnych w myśl wspomnianego programu, najlepiej dowodzi w sprawozdaniu Wydziału krajowego załączony wykaz danych do subwencyonowania dróg w roku 1886. Ilość tych dróg wynosi 130 w 60 powiatach, w łącznej długości 1.969 klm., z których 413 jest już zbudowanych, 389 wymaga rekonstrukcyi, a 1.167 niezbudowanych.

To ogólne dążenie, ten rozbudzony ruch w Reprezentacyach powiatowych ku wytworzeniu i poprawie dróg i systematycznej sieci komunikacyjnej, tej dźwigni ekonomicznego rozwoju, dałby się jeszcze spotęgować, gdyby fundusze przeznaczone na zasiłki ku temu starczyły, gdyby tym sposobem uwzględnione być mogły wszystkie zgłoszenia Reprezentacyj powiatowych, które jednak ze względów oszczędnościowych rzadko okazują się dostateczne.

Tak niedostateczna dotacya na cele subwencyjne na rok 1884. została wyczerpaną i pokrycie znalazła z innych funduszw, chociaż wielu zgłoszeniom odmówiono zasiłku, wielom zmniejszono lub odłożono na rok następny, co o tyle było łatwiejszem, że do budowy dróg użyte być mogły fundusze rządowe i krajowe z zapomogi głodowej bezwrotne, na publiczne roboty drogowe.

Jakkolwiek kraj materyalnie upadły, ponosi nadto znaczne ciężary z tej przyczyny, wszelka oszczędność jest usprawiedliwioną, to jednak i ona ma swe granice i powinna równoważyć, by nie przychyliła szali na szkodę i tak już złych stosunków materyalnych kraju, gdy wiadomo, że dobra i ułatwiona komunikacya jest jedną z najpotężniejszych dźwigni rozwoju ekonomicznego, coby ostatecznie nastąpić musiało, gdyby już tylko spowodowała opóźnienie w zaopatrzeniu kraju w dobrą systematyczną sieć komunikacyjną, i z tego wynikły zastój w innych gałęziach postępu w gospodarstwie krajowem.

Z tych powodów komisya mając na oku ten pomyślny rozwój dążącej do systematycznego uregulowania w kraju sieci komunikacyjnej i ztąd płynących korzyści, wyraża życzenie, jeżeli już nie można liczyć na powiększenie tych dotacyj na cele drogowe, niech by przynajmniej pozostawiła w granicach proponowanych przez Wydział krajowy, by tenże mógł dopełnić przyrzeczenia i zobowiązania i zaspokoił najnagłejsze potrzeby komunikacyi i obdzielił te powiaty, które z ufnością przystąpiły w skutek okólnika z dnia 22. Grudnia 1882. ze znacznemi ofiarami do akcyi drogowej.

Co się tyczy dojazdów kolejowych, tych sprawy jakkolwiek korzystniej niż roku zeszłego się przedstawiają, gdyż 52 dojazdy są bądź już za publiczne uznane, bądź też do uznania przez odnośne Reprezentacye powiatowe stósownie do ustawy z dnia 15. Kwietnia 1881. r. przedstawione. Z tych przypada na kolej Transwersalną 32 dojazdy, za któremi Reprezentacye powiatowe wraz z Władzami politycznymi oświadczyły się, reszta dojazdów albo nie są za publiczne uznane, albo chociaż przez polityczne komisye jako publiczne proponowane, za któremi jednak Władze autonomiczne nie oświadczyły się. To jednak całkowite i prędkie ich

załatwienie opóźnia się znacznie w skutek nieporozumienia Władz odnośnych co do interpretacji ustawy z dnia 15. Kwietnia 1881. r. §. 5.

Ustawa powyższa opiewa, że o potrzebie budowy dojazdu do dworca lub stacyi kolejowej orzeka na wniosek Rady powiatowej c. k. Namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym, a w braku tego porozumienia, Ministerstwo spraw wewnętrznych wspólnie z Ministerstwem handlu. Wydział krajowy tłumaczy to postanowienie zasadniczo, że o potrzebie budowy można orzekać tylko na wniosek Rady powiatowej, że bez woli Rady powiatowej żaden dojazd kolejowy nie może być uznanym za publiczny. To zapatrywanie objawił w obec c. k. Rządu uzasadniając w piśmie z dnia 28. Stycznia 1885., które wystosował do c. k. generalnej Dyrekcji austriackich kolei państwowych. Innego jednak zdania jest Ministerjum spraw wewnętrznych w porozumieniu z Ministerstwem handlu, tłumacząc ustęp ustawy „na wniosek Rady powiatowej“, tak że wyraz wniosek ma być brany w znaczeniu enuncyacji, jakiejbykolwiek dodatniej lub ujemnej, aby na tej podstawie przystąpić można do wydania stosownego orzeczenia; gdyby zaś Wydział krajowy nie zgodził się z tem zapatrywaniem, gdy mu przedłożone zostaną pertraktacje konkurencyjne i ujemne enuncyacje Rad powiatowych, i gdyby nie przyszło do porozumienia Wydziału krajowego z c. k. Namiestnictwem, wtedy by orzekało o potrzebie budowy Ministerstwo spraw wewnętrznych wspólnie z Ministrem handlu, choćby to było wbrew życzeniom Rady powiatowej i wbrew opinii Wydziału krajowego.

Wydział krajowy odezwą z dnia 29. Lipca 1885. wykazał c. k. Rządowi, że taka interpretacja nie zgadza się z brzmieniem i duchem ustawy, że taka interpretacja zrobiłaby wszelką ingerencję Reprezentacji i Władz autonomicznych w sprawie uznawania potrzeby budowy publicznych dojazdów kolejowych iluzoryczną, gdyż jakiegokolwiek byłoby postanowienie Rady powiatowej, lub zdanie Wydziału krajowego, c. k. Rząd podług powyższej interpretacji mógłby zarządzić według swej woli, a pertraktacja z Reprezentacjami i Władzami autonomicznymi miała by tylko formalne znaczenie.

Komisya podziela zupełnie te zapatrywania Wydziału krajowego, zgadza się na jego interpretację §. 5. ustawy z dnia 15. Kwietnia 1881., która zgodna jest z duchem ustawy, która jasno stanowi, że na wniosek Rady powiatowej c. k. Namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym orzeka o potrzebie dojazdu do dworca lub stacyi kolejowej, poleca najusilniej Wydziałowi krajowemu strzeżenia w tym kierunku praw i ingerencji autonomicznych według obowiązującej ustawy, do możliwych granic.

Co do przełożenia drogi krajowej Zakliczyn-Niedzica, wskutek rokowań z c. k. Rządem otrzymał Wydział krajowy pod dniem 14. Października 1883. odezwę c. k. Namiestnictwa, z której wypływa, że Skarb państwa przyczyni się subwencją 17.100 zł. do kosztów przełożenia drogi, wszakże przyrzeczenie to wymaga jeszcze przyzwolenia ze strony Rady państwa przy uchwaleniu budżetu. Wydział krajowy ma zamiar rozpocząć roboty na wiosnę 1886. roku.

Komisya wyraża uznanie Wydziałowi krajowemu respective departamentowi IV. za korzystną spólną z k. węgierskim rządem administrację mostu w Niedzicy, której pierwsze sześćdziesiąt lat upłynęło 30. Czerwca 1884., z którego pierwsze trzy lata t. j. od roku 1878. do 1881. administrował Wydział krajowy, a drugie trzy lata t. j. od 1881. do 1884. Rząd węgierski. 21. Lutego 1883. został przeprowadzony rachunek, który wykazuje znaczną wyższkę dochodu przy administracji Wydziału krajowego w porównaniu z dochodem uzyskanym przy administracji Rządu węgierskiego, co dowodzi oględność i dbałość o fundusze krajowe. Dochód czysty trzechletni przy naszej administracji wynosił 2.432 zł., gdy przy administracji węgierskiej tylko 711 zł.

Co się tyczy sprawy wyjednanania u c. k. Rządu przyjęcia na etat państwa 4 dróg wojskowych w zachodniej Galicyi: Komisya poleca, by Wydział krajowy nie spuszczał z oka tej sprawy i nadal, bo chociaż c. k. Namiestnictwo udzieliło wykaz wydatków ponoszonych ze skarbu państwa na utrzymanie tych dróg, merytoryczne jednak załatwienie dotychczas nie nastąpiło.

W sprawie otwarcia ruchu pocztowego na drodze krajowej Lwów-Stożanów, oświadczyła c. k. Dyrekcya poczt i telegrafów odezwą z dnia 13. Listopada 1885., że prawdopodobnie już od 1. Lutego 1886. zaprowadzony będzie na zbudowanej części drogi krajowej Lwów-Stożanów regularny ruch poczty listowej i osobowej.

W sprawie uregulowania poboru szutru z rzek publicznych, uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 20. Października 1883. poleconej Wydziałowi krajowemu, otrzymał tenże na swą odezwę z dnia 1. Kwietnia 1884. odpowiedź nadeszłą 7. Listopada 1885. z której okazuje się, że c. k. Namiestnictwo wydało okólnik jeszcze 16. Kwietnia 1884. do c. k. Starostw, w którym unormowało sposób pobierania szutru z łożysk rzek publicznych. Niezgodziło się na zdanie Wydziału krajowego, aby mapy katastralne stanowiły podstawę do orzeczenia faktycznego stanu łożysk rzek, sądząc że ściślejsze określenie łożysk rzek nastąpić może tylko drogą ustawodawstwa; równie i tę sprawę poleca komisya staraniom i pieczołowitości Wydziału krajowego, by ona ostatecznie i normalnie uregulowaną została.

W sprawie sadzenia i pielęgnowania drzew przy drogach publicznych, Wydział krajowy na swe pismo z dnia 17. Maja 1884. wystosowane do galicyjskiego Towarzystwa pszczelniczo-ogrodniczego, celem zaciągnięcia fachowej opinii w sprawie sadzenia i pielęgnowania drzew przy drogach publicznych — otrzymał odpowiedź z dnia 27. Listopada 1885. roku: Towarzystwo proponuje wydanie specjalnej ustawy, której projekt nawet przedłożyło Wysokiemu Sejmowi w roku 1882. w swej petycyi. Towarzystwo jest przytem zdania, że i najlepsze ustawy i zarządzenia w tym względzie nie przyczyniłyby się do posunięcia sprawy obsadzenia dróg drzewami na tory praktyczne, gdyby Rząd i jego organa jedynie miały się ograniczać na dopilnowaniu, ażeby drzewa zasadzone zostały, nie popierając sprawy tej na każdym kroku przez swe organa wykonawcze i nie przychodził także z pieniężną pomocą celem zachęty tak osób poszczególnych jak i gminy w tym kierunku gorliwie pracujących.

Wniesioną do Wysokiego Sejmu roku 1880. petycyę 25 właścicieli realności na przedmieściu Żółkiewskiem o usunięciu rampy kolei Brodzkiej utrudniającej komunikacyę, udzielił Wydział krajowy, jak wiadomo z poprzednich sprawozdań jego, Reprezentacyi miasta Lwowa z poleceniem, ażeby zajęła się zbadaniem stanu rzeczy i stosownie do wydatku poniosła pewną ofiarę na urządzenie komunikacyi dogodnej łącznie z innymi stronami interesowanymi t. j. z przedsiębiorstwem kolei Karola Ludwika i przedsiębiorstwem Tramwajowem. Reprezentacya powyższa po licznych przypomnieniach jej ze strony Wydziału krajowego, oświadczyła ostatecznie pod dniem 24. Października 1885. do l. 54.714, że obecnie nawet przy największych kosztach nie dałoby się dogodną komunikacyę urządzić, i że przeto petycyę wspomnionych wyżej mieszkańców na razie uwzględnioną być nie może. W obec tego oświadczenia dalsze traktowanie ze strony interesowanej byłoby daremne.

Kończąc na tem sprawozdanie dotyczące Departamentu IV. komisya lustracyjna uprasza:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Rezolucya: Wzywa się c. k. Rząd do przedsięwzięcia stosownych kroków, by ustawa policyi rzecznej poddana była nowej rewizyi stosownie do wytwarzających się potrzeb; a nim to nastąpi, ściśle była przestrzegana, a dotychczasowy szkodliwy sposób spławiania drzewa, który naraża mosty na rzekach spławnych na zniszczenie lub zepsucie, wzbronionym został.

J. Mochnacki.

Zastępca przewodniczącego i sprawozdawca.

Departament V.

Szef Departamentu: Członek Wydz. kraj. p. Dr. Franciszek Hozard.

Na pokrycie kosztów sanitarnych Wysoki Sejm prelininował 664.611 zł. Rzeczywisty jednak wydatek wynosi 688.588 zł., przekroczenie wynosi zatem 23.977 zł. Przekroczenie to Wydział krajowy usprawiedliwia większą ilością chorych, większą ilością dni leczenia, tudzież spłatą dawniejszych zaległości.

Komisya lustracyjna badając gospodarke Wydziału krajowego w tym Departamencie, winna jest wyznać, że w bardzo wielu rubrykach, a tem samem i w ogólności, spostrzegać się daje powolny, jednak stały postęp ku oszczędności: koszt bowiem przeciętny utrzymania chorego w szpitalach krajowych spadł na 65·9, ct.; położnicy na 1 zł. 35 ct.; obłąkanego na 86 ct.; dziecka na 51·9 ct. — Koszt żywienia podrożał nieco w szpitalu lwowskim z 28·40 na 29·40; w Krakowie z 30·37 spadł na 28·50 ct.; w Kulparkowie podniósł się z 32·9 na 34·49 w porównaniu z r. 1883. *)

Na korzyść oszczędności da się podnieść zmniejszenie wydatków na oświetlenie, pranie bielizny, opał, lekarstwa. Jednakże te korzystniejsze wyniki w poszczególnych rubrykach nie wywierają znacznego wpływu na obniżenie ogólnych wydatków, a głównie z powodu, iż napływ chorych z całego kraju, przeważnie do szpitali Lwowa i Krakowa, stał się daleko znaczniejszym, z powodu wzrostu ludności w obu miastach, ułatwionej komunikacji przez nowowybudowane koleje, a także przez udoskonalenie naszych szpitali, od których obecnie już ludność krajowa nie stroni jak dawniej, co naturalnie, na korzyść tych ostatnich przemawia.

Sprawozdanie Wydziału krajowego ułożone jest podług osobnych działów, tego więc samego porządku komisya lustracyjna postanowiła się trzymać i w swoim sprawozdaniu.

I.

Ruch chorych i wydatki w zakładach leczniczych.

W roku 1884. liczba łózek powiększyła się o 18, wynosiła bowiem 5 524. Leczone chorych razem 37.318 przez 984.882 dni; % uzdrowionych wynosił 70·36, zmarłych 10·13. Przeciętny średni pobyt chorego we wszystkich szpitalach 27·1, a w szczególności: a) w szpitalach powszechnych 22·1; u położnic 17; u obłąkanych 156·4 dnia.

Ogólny wydatek na wszystkie zakłady wynosił 699.427 zł. 67½ ct., koszt utrzymania całej kuracyi przeciętnie we wszystkich szpitalach wynosił 18 zł., a w szczególności: w szpitalach

*) W porównaniu z rokiem 1878., w którym wydatki na cele sanitarne dosięgły najwyższej cyfry, było chorych w r. 1884. więcej o 7.043; dni leczenia o 25.082, wydatki zaś były mniejsze o 171.364 zł.; koszt całej kuracyi chorego był mniejszy w szpitalach o 8 zł. 71 ct., a w Kulparkowie o 75 zł. 5 ct., koszt utrzymania na dzień chorego mniejszy w szpitalach o 19·7, a w Kulparkowie o 29 centów.

powszechnych 14 zł., u położnic 26 zł., obłąkanych 118 zł., u dzieci 12 zł. — Przeciętny koszt utrzymania chorego dziennie wynosił 71 ct., a w szczególności: w szpitalu powszechnym lwowskim 83·8 ct.; krakowskim 82·3; prowincjonalnych 53 (przeciętnie 65·9), u położnic 1 zł. 35 ct., u obłąkanych 86 ct.

Koszt wiktury dziennie 27·3 ct., a w szczególności: w szpitalach powszechnych 22·4, u położnic 29·9; u obłąkanych 30·7 ct.; u dzieci 26·4 ct.

Ze względu na częstą zmianę podstaw rachunkowych przy obliczaniu cyfr przeciętnych dziennego utrzymania chorych w szpitalach, tudzież kosztów żywienia, komisya wyraża życzenie, by podstawy rachunkowe używane przez Izbę obrachunkową w r. 1884., mogły być już stale zatrzymane na przyszłość, co umożliwi każdoczesnej komisji lustracyjnej orientowanie się w wykazach rachunkowych i ułatwi się studia i dochodzenia w wyrobieniu ścisłego poglądu na całą administrację tego działu.

II.

Szpital powszechny lwowski.

W szpitalu tym w ciągu 1884. roku było łóżek 678, leczono chorych 10.491; dni leczenia było 198.855; śmiertelność wynosiła 7·50%; średni pobyt chorego w szpitalu 18·9 dni. Komisya zwiedzając szpital powszechny lwowski, znalazła w nim porządek i czystość wzorową, pożywienie dobre i zdrowe, poręcze dostateczne, chleb i pieczywo doskonałe. Koszt żywienia w r. 1884. wynosił dziennie 29·4 ct.; pranie bielizny 4·46 ct.; opał 2·26 ct.; oświetlenie 0·79 ct.; leki i apteka 3·35 ct.

Oddział chirurgiczny w tym szpitalu częstokroć przepełniony bywał nad miarę; gdyż na 101 łóżek liczba chorych wynosiła często 135; tak, że chorych trzeba było umieszczać na siennikach położonych na ziemi, a pomimo przepełnienia zmniejszył się procent śmiertelności z 8% na 5·5, a w roku 1885. dochodzi do 4%. Rezultat ten można nazwać świetnym, ze względu, że w oddziale tym, jak widać ze sprawozdania, wykonano wiele trudnych i niebezpiecznych operacji. Z uznaniem przeto podnieść musimy staranne i umiejętne kierownictwo oddziału chirurgicznego. Komisya lustracyjna dostrzegła, że zapas instrumentów niezupełnie odpowiada nowoczesnym wymogom nauki i dla tego sądzi, że należałoby powiększyć nieco roczną dotację na instrumenta.

* * *

Przy szpitalu powszechnym lwowskim znajduje się tuż obok położony szpital św. Zofii dla dzieci, założony przez Towarzystwo w tym celu zawiązane. Szpital ten urządzony z komfortem, według nowoczesnych wymogów higieny, utrzymywany wzorowo pod kierownictwem umiejętnym i gorliwym, zadowolnić może pod każdym względem wymagania nawet wygórowane. Komisya mając na względzie wzrastający z roku na rok napływ chorych do tego szpitala, tudzież stałe zwiększanie się wydatków na opał, oświetlenie i służbę w nowowybudowanym pawilonie dla ospowych i dyfterycznych dzieci, winna jest wyznać, że pomimo oszczędności przez naczelną administrację tego szpitala, doprowadzonych do wszelkich możliwych granic, wyznaczony ryczałt w kwocie 11.000 zł., nie wystarczy na opędzenie kosztów utrzymania tego szpitala. Z tych więc powodów komisya lustracyjna oświadcza się za podniesieniem rocznej dotacji dla szpitala św. Zofii do kwoty 12.000 zł.

III.

Zakład dla obłąkanych w Kułparkowie.

W Zakładzie tym leczono chorych 914; przeciętna stała liczba chorych wynosi 432; średni pobyt chorego 172·6 dni. Dni leczenia było 157.794, to jest o 8.571 więcej aniżeli w r. 1883.; procent śmiertelności 11·5. — Wydatki na utrzymanie całego zakładu w r. 1884. wynosiły 141.703 zł. 48 ct., to jest: o 5.754 zł. mniej jak w r. 1883. Utrzymanie jednego chorego przez

cały czas pobytu w zakładzie kosztowało 155 zł. 3 ct., o 16 zł. mniej, aniżeli w roku poprzednim, a dziennie 89·9, to jest o 8·9 ct. mniej jak w r. 1883. Żywnienie chorego z pieczywem i winem kosztowało dziennie 34·5 ct., więcej o 1·4 ct., z powodu przyjęcia za wysokiej oferty na mięso po 54 ct. za kg. Na dość jeszcze wysoki koszt utrzymania chorego w Kulparkowie wpływa stosunkowo za wielki, nad rzeczywistą potrzebę personal lekarski; czemu jednak dopiero w przyszłości i stopniowo będzie można zaradzić.

System gospodarstwa rolnego w Kulparkowie przynosi te korzyści, jakie przy obecnym stanie pól przynieść może. Na przyszłość przy ulepszeniu gruntów przez odpowiednią uprawę należałoby zwrócić uwagę na większą niż dotychczas produkcję jarzyn, których zakład za 8.000 do 9.000 zł. konsumuje, produkując ich obecnie zaledwie za 1.000 zł.

Zważywszy na wygórowane, z powodu monopolu, a także ze zmowy licytantów pochodzące ceny mięsa po 54 ct. za kg. w r. 1884. w Kulparkowie, którym Wydział krajowy nie mógł zaradzić; zważywszy, że nie tak nie wpływa na koszt wiktów jak cena mięsa, które znacznie taniej, jak próby bicia wołów wykazały, mieć można; komisya lustracyjna za utrzymaniem we własnym zarządzie bicia wołów, baranów i trzody chlewnej gorąco się oświadcza, z tem koniecznym zastrzeżeniem, że na przyszłość cena mięsa jeżeli nie niższa, to żadną miarą nie powinna się okazać wyższą jak w szpitalu lwowskim.

Ponieważ produkcya mleka opłaca się zupełnie, licząc takowe po zwykłej cenie 5 ct. za liter (jak w Dublanach), przeto musimy pochwalić utrzymywanie potrzebnej ilości krów (26 sztuk) w zakładzie, dla pomieszczenia których wybudowanie stajni uważamy za niezbędne, gdyż obecny budynek stary i ciasny, obróconym być musi na stajnię dla koni, tudzież na skład narzędzi i sprzętów gospodarczych. W obec więc uznanej potrzeby zaprowadzenia bicia wołów we własnym zarządzie, komisya lustracyjna oświadcza się za restytuowaniem wniosku Wydziału krajowego, dotyczącego budowy krowiarni wraz z rzeźalnią.

Koncząc nasze sprawozdanie z lustracyi zakładu kulparkowskiego, winniśmy podnieść energię i dbałość o dobro zakładu, jakich obecny Dyrektor szpitala daje dowody na polu swej działalności administracyjnej.

IV.

Szpital św. Łazarza w Krakowie.

Ruch chorych w tym szpitalu w r. 1884. był następujący: Łóżek 485; leczonych chorych 6.481; dni leczenia 159.846; średni pobyt 24·6; % śmiertelności 10·9. Cyfra leczonych chorych wykazuje znaczne przepełnienie tego szpitala; pomimo że średni pobyt (bez oddziału obłąkanych) wynosił tylko 20·6. Wydatki na utrzymanie zakładu św. Łazarza wynosiły kwotę 148.155, to jest: o 3.415 mniej jak w roku poprzednim, chociaż dni leczenia było więcej o 6.191. Cały koszt leczenia wynosił dziennie 92·7 ct.; o 5 mniej, jak w roku poprzednim. Dzienny wikt chorego kosztował 28·4 ct., to jest o 1·9 taniej, aniżeli w r. 1883. Koszta apteczne zmalały z 6·13 ct., do 4·1 ct. Podnieść tu winniśmy, że poleceniu Wysokiego Sejmu Wydział krajowy uczynił zadość; gdyż jak się okazuje ze sprawozdania, Dyrekcya szpitala św. Łazarza ma zapewniony wpływ na przyjmowanie i wypuszczanie chorych dzieci ze szpitala św. Ludwika i że wykonuje w całej pełni przysługujące jej prawo kontroli.

Komisya oświadcza, iż najzupełniej pochwała postępywanie Delegata Wydziału krajowego w kwestyi oświadczeń i zobowiązań jego dążących do przyspieszenia i umożliwienia budowy klinik na gruncie szpitalnym.

V.

Szpitale prowincjonalne.

Ruch chorych w szpitalach prowincjonalnych wzmaga się. Na 1.682 łóżek w r. 1884 było chorych 17.450. Dni leczenia 419.155. Średni pobyt 24 dni; % śmiertelności 9. Napływ

chorych do szpitali prowincjonalnych, zwłaszcza w miesiącach zimowych tak wzrasta, że lekarze ordynujący są zmuszeni ograniczyć przyjmowanie chorych. To przepełnienie szczególniej czuć się dawało w Rzeszowie, Tarnopolu i Brzeżanach. Porównując wydatki w r. 1884. do lat poprzednich, a mianowicie od r. 1882. z bardzo małą oscillacją, trzymają się w równej mierze. Koszt przeciętny żywienia w r. 1884. nieco podrożał, z 21·2 ct. na 22·8 ct. Przeciętny zaś koszt leczenia z 53·7 ct. spadł na 53·1 ct.

Komisya lustracyjna wyraża nadzieję, że Wydział krajowy dołoży starania i wpłynie, aby na przyszłość, z powodu znacznej zniżki cen na wszystkie produkta żywności, zmniejszyły się odpowiednio i koszta żywienia w szpitalach, a możność takowego obniżenia upatruje komisya w tej okoliczności, że dostawcy żywności w szpitalach wojskowych już w tym roku poczynili znaczne opusty od cen fiskalnych, które jak naprzykład w szpitalu wojskowym lwowskim opust z 13°/_o doszedł do 23°/_o. Sprawdzona dokładnie okoliczność powyższa, daje prawo komisji lustracyjnej żywić nadzieję, że podjęte zabiegi Wydziału krajowego w celu zmniejszenia kosztów żywienia chorych w naszych szpitalach, uwieńczone zostaną pomyślnym skutkiem.

VI.

Koszta szczepienia ospy

wynoszą ogólną kwotę 53.000 zł. W tem się mieszczą dyety lekarzy, koszt wakcyny 1.600 zł. zakontraktowanej u p. weterynarza Kubickiego, który stosownie do zawartej z nim umowy, winien jest dostarczyć najmniej 3.000 fiolek krowianki, produkcyą której zostając pod kontrolą Wydziału krajowego, zyskała sobie powszechne uznanie.

VII.

Za utrzymanie podrzutek w r. 1884.

W zakładach Wiednia, Berna i Pragi, fundusz krajowy zapłacił 12.646 zł. za 216 dzieci. Stosunkowo wysoka kwota ta pochodzi ztąd, że za podrzutek, pochodzących z Galicyi, fundusz krajowy płaci aż do lat 10-ciu życia, gdy inne kraje koronne, jak naprzykład Czechy i Szląsk ponosi ten obowiązek tylko do lat 6-ciu życia, co zawdzięczają zabiegom swych Wydziałów krajowych; komisya lustracyjna przeto widzi się spowodowaną wnieść następującą rezolucyę:

Wzywa się Wydział krajowy, aby się starał w odpowiedny sposób zaradzić, by obowiązek płacenia i utrzymania podrzutek w Galicyi w zakładach Monarchii rozciągał się tylko do lat sześciu życia.

Sprawozdanie komisji lustracyjnej z czynności V. Departamentu Wydziału krajowego, raczy Wysoka Izba przyjąć do wiadomości.

Przewodniczący :

Isakowicz, arcybiskup,

Sprawozdawca :

Józef Wernicki.

Departament VI.

Departament zawiaduje sprawami tyczącemi się:

- I. wojskowości, a mianowicie konskrypcyi, rekrutacyi i funduszu inwalidów;
- II. żandarmeryi t. j. kwaterunku;
- III. ustawodawstwa co do kodeksu cywilnego, karnego i procedury, nie mniej co do statutu krajowego, ordynacyi wyborczej i regulaminu sejmowego;
- IV. niektórych w zakres działania Wydziału krajowego wchodzących spraw ludności izraelskiej;
- V. indemnizacyi i serwitutów;
- VI. podatków, taks, stempli;
- VII. propinacyi, z wyjątkiem lokacyi funduszu propinacyjnego, która należy do czynności Dep. II. trudniącego się ogólnemi sprawami funduszy krajowych i budżetu krajowego;
- VIII. terytoryalnego podziału kraju na okręgi administracyjne i sądowe;
- IX. szupaśnictwa;
- X. wypracowywania wszelkich korespondencyj w sprawach spornych z władzami finansowemi.

W roku 1885. zaszła zmiana w kierownictwie tego departamentu; długoletni członek Wydziału krajowego i szef departamentu VI. W. Waleryan Podlewski zaniemógł z końcem Sierpnia i zmarł z końcem Września 1885. Tymczasowe kierownictwo objął Szef Departamentu V. Dr. Franciszek Hoszard, a obecnie kieruje departamentem VI. zastępca członka Wydziału krajowego Dr. Gustaw Romer.

Czynności biurowe tego departamentu uległy małej tylko zmianie od ostatniego sprawozdania komisji lustracyjnej, mianowicie objął Dr. Franciszek Hoszard nadzór nad manipulacją kasową o tyle, że kasa krajowa, która pozostawała pod kluczem zmarłego szefa departamentu VI. ś. p. Waleryana Podlewskiego, pozostaje teraz pod kluczem Dr. Franciszka Hoszarda szefa departamentu V.

Dalszo zmiana, a właściwie wzrost czynności departamentu VI. zaszedł dopiero w ostatnim czasie.

Przy obradach nad preliminarzem do budżetu krajowego na r. 1886. zastanawiał się Wydział krajowy nad kwestyą częściowego pokrywania potrzeb krajowych dodatkami do podatków konsumcyjnych lub podobnemi opłatami samoistnemi i wydelegował do wypracowania odnośnego projektu komisję składającą się z Dr. Rybickiego szefa departamentu II., i Dr. Romera szefa departamentu VI. Departament VI. a mianowicie szef tegoż Dr. Romer trudni się obecnie zbieraniem i opracowaniem materiałów potrzebnych do ułożenia projektu, jaki powołana komisja ma przedłożyć Wydziałowi krajowemu.

Siły konceptowe departamentu VI. składają się jak dawniej z 5 pracowników: dwóch sekretarzy, dwóch adjunktów i jednego aplikanta, ten ostatni prowadzi także manipulację biurową.

Zeszłego roku wykazała komisja lustracyjna zamiast dwóch adjunktów, jednego adjunkta i jednego dyktaryusza konceptowego; pochodzi to ztąd, że dyktaryusz uzyskawszy od Wysokiego Sejmu veniam aetatis i studiorum posuniętym został na posadę adjunkta konceptowego.

Do dnia lustracyi tj. do 15. Grudnia 1885. wpłynęło exhibitów	19.016
a pozostaje do załatwienia	298

co dowodzi, że urzędnicy tego departamentu pracują pilnie i gorliwie. Wszystkie sprawy przekazane Wydziałowi krajowemu przeszłorocznemi uchwałami Wysokiego Sejmu, przydzielone departamentowi VI., zostały załatwione gruntownie — a gdzie tego zachodziła potrzeba, poruszone u c. k. Rządu.

Z ważniejszych spraw tego rodzaju podnieść należy sprawy terytoryalne, gdyż każdego roku wpływają do Wysokiego Sejmu w znacznej liczbie petycje o utworzenie nowych Sądów mianowicie powiatowych, o przeniesienie siedzib Sądów powiatowych lub też c. k. Starostw do innych miejscowości — lub wreszcie przeniesienie pojedynczych gmin do innych okręgów sądowych i administracyjnych.

Petycje te przekazuje Wysoka Izba Wydziałowi krajowemu do zbadania i przedłożenia stosownych wniosków.

Jak corocznie tak i w tym roku Wydział krajowy przedłożył Wysokiej Izbie znaczną ilość podobnych spraw po części tegorocznemi uchwałami Wysokiej Izby już załatwionych.

Okoliczność, że sprawy tego rodzaju mnożą się prawie corocznie — okazuje, że podział terytoryalny naszego kraju nie jest jeszcze ustalonym, co też jest powodem, że przysparzają one znaczną robotę Wydziałowi krajowemu, a względnie departamentowi VI. tegoż, a w dalszym toku także komisji prawniczej i administracyjnej Wysokiego Sejmu, ostatecznie zaś i samej Wysokiej Izbie.

Wydział krajowy dla uregulowania tej sprawy przynajmniej na jakiś czas udał się w roku bieżącym do c. k. Rządu z propozycją utworzenia komisji złożonej z reprezentantów c. k. Władzy politycznej, c. k. wyższych Sądów krajowych i Wydziału krajowego, celem przejrzenia planu podziału terytoryalnego kraju w r. 1875. przez Wysoki Sejm uchwalonego. Ministerstwa jednak nie zgodziły się na to, o czem Wydział krajowy w sprawozdaniu do LW. 33.998/85. Wysokiemu Sejmowi podał wiadomość.

Uchwałami z d. 10. i 19. Września 1884. postanowił Wysoki Sejm odstąpić c. k. Rządowi do możliwego uwzględnienia petycje gmin Witkowa nowego, powiatu Kamioneckiego, i Piwnicznej, powiatu Nowo-Sądeckiego, o ustanowienie tamże posterunków c. k. żandarmeryi.

Na zapytanie Wydziału krajowego o stanie tej sprawy, oświadczyło c. k. Prezydyum Namiestnictwa, że miejscowe stosunki tych gmin nie wymagają ustanowienia tamże odrębnych posterunków, bywają one bowiem odwiedzane często przez patrole pobliskich posterunków, — a dalej, że ustanowienie tamże nowych posterunków mogłoby nastąpić tylko z uszczerbkiem sił innych rejonów żandarmskich, wymagających większej troskliwości o bezpieczeństwo publiczne. Co do Piwnicznej oznajmiło c. k. Prezydyum Namiestnictwa, że w razie przeniesienia siedziby c. k. Sądu powiatowego z Krynicy do Muszyny mogłaby być wziętą pod rozwagę kwestya przeniesienia posterunku Krynickiego do Piwnicznej. Wydział krajowy wezwał Zwierzchność gminy Piwnicznej, ażeby ponowiła tę sprawę, skoro nastąpi przeniesienie oznaczonego Sądu do Muszyny. C. k. Rząd nie zaniechał jednak całkowicie ustanawiania nowych posterunków tam, gdzie tego zachodziła potrzeba.

Od 1. Lipca 1884. t. j. od dnia zamknięcia zeszłorocznego sprawozdania z czynności Wydziału krajowego, utworzono pięć nowych posterunków; a mianowicie: w Sosnowie powiatu Podhajeckiego, w Słobdzie rungurskiej powiatu Kołomyjskiego, w Medyce powiatu Przemyskiego

a nareszeie w Kozach i Buczkowicach powiatu Bialskiego. Podnieść tu jednak wypada, że pomimo ustanowienia tych pięciu nowych posterunków nie nastąpiło powiększenie liczby żołnierzy żandarmeryi krajowej, albowiem wynosi ona w roku bieżącym tak jak w r. 1884. 1582 żandarmów.

Korpus żandarmeryi krajowej był dawniej mniej licznym, składał się bowiem z dniem 1. Stycznia 1880. r. z 1.262 żandarmów.

Przy uchwalaniu Rubr. IX. budżetu krajowego, t. j. kosztów kwaterunkowych c. k. żandarmeryi na rok 1881. wezwał Wysoki Sejm rezolucją z dnia 16. Lipca 1880. c. k. Rząd, ażeby pomnażał posterunki żandarmeryi a mianowicie posterunki pojedynczych żandarmów, które okazały się pożytecznymi dla porządku i bezpieczeństwa publicznego. C. k. Rząd zastosował się do tego żądania, o ile na to zezwalała liczba takich osób ze służby żandarmów, którym można było powierzyć stanowiska samoistne; a w dawniejszych sprawozdaniach Wydział krajowy donosił Wysokiej Izbie o corocznem tworzeniu takich nowych posterunków. W latach 1881.—1883. wymagały także inne okoliczności wzmocnienia sił żandarmeryi krajowej, a mianowicie ustanowienie pasu granicznego dla kontroli bydła i budowa nowych kolei żelaznych, mianowicie transwersalnej i Jarosławsko-Sokalskiej. Wskutek tych okoliczności żandarmerya krajowa licząca z początkiem r. 1880.

żołnierzy, została w następujących trzech latach pomnożoną o	1.262
i liczyła z dniem 1. Stycznia 1884.	320
żołnierzy, co dotąd się nie zmieniło.	1.582

Posterunków było z początkiem roku 1880.	319
odtąd aż do 1. Lipca 1885. r. przybyło nowych posterunków	27
tak, że obecnie istnieje w kraju	346

posterunków.

Koszary posterunkowe są umieszczone wszędzie w wynajętych pomieszkaniach, umowy najmu zawierają się zwykle na lat trzy, w obec czego zachodzi potrzeba zabezpieczenia corocznie w przecięciu 115 ubikacyj na koszary przez nowe umowy lub przedłużenia kontraktów dawniejszych.

Celem uzyskania jak najtańszych pomieszkań, zarządza Wydział krajowy za pośrednictwem Wydziałów powiatowych i Zwierzchności gminnych na pół roku przed upływem każdego pojedynczego kontraktu, poszukiwania stosownych ubikacyj, bacząc przytem, ażeby nowy najem wypadł jak najtaniej.

Oдноśne czynności przysparzają Departamentowi VI. znacznej roboty, lecz tym sposobem uzyskuje się często skutek pomyślny t. j. najem tańszych ubikacyj, a w ostatnich czasach mało już zawarto kontraktów z czynszem podwyższonym tak, że w ogóle podwyższone czynszu równoważą się z czynszami niższymi.

Na rok 1885. prelinowano w rubr. IX. budżetu krajowego na kwaterunek

żandarmeryi	76.891 zł.
na rok 1886. prelinowano więcej o	1.023 „
a zatem	77.914 zł.

jedynie z powodu utworzenia kilku nowych posterunków i pomnożenia z dniem 1. Maja 1885. sztabu żandarmeryi krajowej o jednego majora.

Z powyższego widać, że terażniejszy stan c. k. żandarmeryi krajowej i oдноśne koszty kwaterunkowe są na czas dłuższy ustalone i że w najbliższej przyszłości nie zajdą w tym względzie zmiany o tyle, o ile również nie zajdą jakiebądź zmiany w stosunkach bezpieczeństwa publicznego.

W końcu podnosi komisya lustracyjna sprawy ostatecznie jeszcze nie załatwione a objęte zeszłorocznemi uchwałami Wysokiego Sejmu poniżej wyszczególnionemi:

1) Uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 25. Października 1884. r. polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, aby u c. k. Rządu wyjednał rozporządzenie, wskutek którego komisye

asenterunkowe dla dogodności oddalonych od siedziby Starostwa gmin, urzędowałyby nietylko w siedzibach Starostw, lecz także w mniejszych miasteczkach a w razie potrzeby i w większych gminach. Wydział krajowy zastosował się do tego polecenia, w skutek czego Prezydium c. k. Namiestnictwa oznajmiło, iż przedłożyło c. k. Ministerstwu obrony krajowej wnioski, celem ulżenia o ile tylko możności obowiązku stawiania na plac poboru tak popisowym samym, jakoteż naczelnikom gmin i że o odnośnej decyzji ministerjalnej w swoim czasie Wydział krajowy zawiadomi.

Wydział krajowy odniósł się ponownie do Prezydium c. k. Namiestnictwa w tej sprawie, lecz dotąd nie otrzymał odpowiedzi.

2) Rezolucją Wysokiego Sejmu z dnia 9. Września 1884. wezwał Wysoki Sejm c. k. Rząd o zaprowadzenie w naszym kraju kolonij rolniczych karno-poprawczych. Wydział krajowy ponawiał tę sprawę kilka razy; c. k. Prezydium Namiestnictwa oznajmiło jednak, że w tej mierze nie zapadła jeszcze decyzja J. Exc. Pana Ministra sprawiedliwości.

3) Rezolucją z dnia 22. Września 1884. wezwał Wysoki Sejm c. k. Rząd, aby w obowiązujących dotąd ustawach o egzekucyi sądowej przeprowadził na właściwej drodze zmiany w tym kierunku, iżby przy drobnych pretensjach nie było wolno wierzycielowi prowadzić drugiego i trzeciego stopnia egzekucyi na nieruchomości, dopóki się nie wykaże, iż egzekucya na rzeczy ruchome była bezskuteczną.

Wydział krajowy wznowił sprawę dwukrotnie, nie otrzymał jednak dotąd odpowiedzi. Komisya lustracyjna wnosi zatem :

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby co spraw objętych uchwałami sejmowemi z dnia 25. Października 1884., z d. 9. Września 1884. i z d. 22. Września 1884. udał się ponownie do c. k. Rządu i doniósł w następnem sprawozdaniu z czynności swoich, jakie w tym względzie otrzymał odpowiedzi.

Przewodniczący:

Ks. Isakowicz, arcybiskup.

Sprawozdawca:

Erazm Wolański.